

ΑΠΟΦΑΣΗ ΤΟΥ ΠΡΩΤΟΔΙΚΕΙΟΥ (όγδοο πενταμελές τμήμα)
της 11ης Ιουνίου 2009*

Στην υπόθεση T-189/03,

ASM Brescia SpA, με έδρα την Brescia (Ιταλία), εκπροσωπούμενη από τους F. Capelli,
F. Vitale και M. Valcada, δικηγόρους,

προσφεύγουσα,

κατά

Επιτροπής των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων, εκπροσωπούμενης από τον V. Di Bucci,

καθής,

με αντικείμενο προσφυγή περί ακυρώσεως των άρθρων 2 και 3 της αποφάσεως 2003/193/ΕΚ της Επιτροπής, της 5ης Ιουνίου 2002, [αφωρώσας] κρατική ενίσχυση σχετικά με φορολογικές απαλλαγές και προνομιακά [έντοκα] δάνεια υπέρ επιχειρήσεων κοινής ωφελείας με πλειοψηφική συμμετοχή του Δημοσίου (ΕΕ 2003, L 77, σ. 21),

* Γλώσσα διαδικασίας: η ιταλική.

ΤΟ ΠΡΩΤΟΔΙΚΕΙΟ ΤΩΝ ΕΥΡΩΠΑΪΚΩΝ ΚΟΙΝΟΤΗΤΩΝ
(όγδοο πενταμελές τμήμα),

συγκείμενο από τους Μ. Ε. Martins Ribeiro, πρόεδρο, D. Šnáby, Σ. Παπασάββα, Ν. Wahl (εισηγητή) και Α. Dittrich, δικαστές,

γραμματέας: J. Palacio González, κύριος υπάλληλος διοικήσεως,

έχοντας υπόψη την έγγραφη διαδικασία και κατόπιν της επ' ακροατηρίου συζητήσεως της 16ης Απριλίου 2008,

εκδίδει την ακόλουθη

Απόφαση

Ιστορικό της διαφοράς

- 1 Η προσφεύγουσα, ASM Brescia SpA, είναι εταιρία περιορισμένης ευθύνης της οποίας το μετοχικό κεφάλαιο ανήκει κατά πλειοψηφία στο Δημόσιο, η οποία συστάθηκε το 1998, κατόπιν μετατροπής της ομώνυμης ειδικής επιχειρήσεως, συσταθείσας το 1908. Η προσφεύγουσα, το 99 % του κεφαλαίου της οποίας ανήκει στον Δήμο Brescia (Ιταλία), αναπτύσσει δραστηριότητα στους τομείς της παραγωγής, της διανομής και της πωλήσεως ηλεκτρισμού, φυσικού αερίου και θερμάνσεως. Αναπτύσσει επίσης δραστηριότητα στους τομείς της συλλογής, επεξεργασίας και διανομής πόσιμου νερού καθώς και στον τομέα της επεξεργασίας λυμάτων. Επιπλέον, αναπτύσσει δραστηριότητα στον τομέα της επεξεργασίας των αποβλήτων, διασφαλίζοντας ειδικότερα τη συλλογή και την αποκομιδή των αποβλήτων. Τέλος, παρέχει υπηρεσίες δημοσίων αστικών μεταφορών και διαχειρίζεται τις σχετικές υποδομές και τα σχετικά μέσα. Ασκεί τις δραστηριότητες αυτές εντός του Δήμου Brescia και, ενδεχομένως, στους όμορους δήμους.

Επί του εθνικού νομικού πλαισίου

- 2 Ο legge n° 142 ordinamento delle autonomie locali (νόμος αριθ. 142 για την οργάνωση των οργανισμών τοπικής αυτοδιοικήσεως, της 8ης Ιουνίου 1990, *GURI* αριθ. 135, της 12ης Ιουνίου 1990, στο εξής: νόμος 142/90) εισήγαγε στην Ιταλία μεταρρύθμιση των οργανωτικών μέσων που παρέχει ο νόμος στους δήμους για τη διαχείριση των δημοσίων υπηρεσιών, ιδίως στους τομείς της διανομής ύδατος, αερίου, ηλεκτρισμού και των μεταφορών. Το άρθρο 22 του εν λόγω νόμου, όπως έχει τροποποιηθεί, προέβλεψε τη δυνατότητα των δήμων να συνιστούν εταιρίες υπό διάφορες νομικές μορφές, προκειμένου να παρέχουν δημόσιες υπηρεσίες. Μεταξύ αυτών περιλαμβάνεται η σύσταση εμπορικών εταιριών ή εταιριών περιορισμένης ευθύνης στις οποίες το Δημόσιο κατέχει την πλειοψηφία του μετοχικού κεφαλαίου (στο εξής: εταιρίες του νόμου 142/90).
- 3 Στο πλαίσιο αυτό, δυνάμει του άρθρου 9 bis του legge n° 488 di conversione in legge, con modificazioni, del decreto-legge 1° luglio 1986, n° 318, recante provvedimenti urgenti per la finanza locale (νόμου αριθ. 488, περί της μετατροπής σε νόμο, με τροποποιήσεις, του νομοθετικού διατάγματος 318, της 1ης Ιουλίου 1986, περί θεσπίσεως επειγόντων μέτρων υπέρ των οικονομικών των οργανισμών τοπικής αυτοδιοικήσεως, της 9ης Αυγούστου 1986, *GURI* αριθ. 190, της 18ης Αυγούστου 1986), χορηγήθηκαν δάνεια με ειδικό επιτόκιο από το Cassa Depositi e Prestiti (στο εξής: CDDPP) μεταξύ του 1994 και του 1998 προς τις εταιρίες του νόμου 142/90 που παρείχαν δημόσιες υπηρεσίες (στο εξής: δάνεια του CDDPP).
- 4 Επιπλέον, δυνάμει των συνδυασμένων διατάξεων του άρθρου 3, παράγραφοι 69 και 70, του legge n° 549 (su) misure di razionalizzazione della finanza pubblica (νόμου αριθ. 549 περί των μέτρων εξορθολογισμού των δημοσίων οικονομικών, της 28ης Δεκεμβρίου 1995, τακτικό συμπλήρωμα στην *GURI* αριθ. 302, της 29ης Δεκεμβρίου 1995, στο εξής: νόμος 549/95) και του decreto-legge n° 331 (su) armonizzazione delle disposizioni in materia di imposte sugli oli minerali, sull'alcole, sulle bevande alcoliche, sui tabacchi lavorati e in materia di IVA con quelle recate da direttive CEE e modificazioni conseguenti a detta armonizzazione, nonché disposizioni concernenti la disciplina dei centri autorizzati di assistenza fiscale, le procedure dei rimborsi di imposta, l'esclusione dall'ILOR dei redditi di impresa fino all'ammontare corrispondente al contributo diretto lavorativo, l'istituzione per il 1993 di un'imposta erariale straordinaria su taluni beni ed altre disposizioni tributarie (νομοθετικού διατάγματος αριθ. 331, περί εναρμονίσεως των φορολογικών διατάξεων σε διάφορους τομείς, της

30ής Αυγούστου 1993, *GURI* αριθ. 203, της 30ής Αυγούστου 1993, στο εξής: νομοθετικό διάταγμα 331/9), θεσπίσθηκαν τα ακόλουθα μέτρα υπέρ των εταιριών του νόμου 142/90:

- η απαλλαγή από όλους τους φόρους μεταβιβάσεως στοιχείων του ενεργητικού κατά τη μετατροπή ειδικών και δημοτικών επιχειρήσεων σε επιχειρήσεις του νόμου 142/90 (στο εξής: απαλλαγή από τους φόρους μεταβιβάσεως),
- η πλήρης απαλλαγή από τον φόρο εισοδήματος εταιριών, δηλαδή από τον φόρο επί του κέρδους των νομικών προσώπων και από τον τοπικό φόρο εισοδήματος, επί τρία έτη και το αργότερο μέχρι το οικονομικό έτος 1999 (στο εξής: τριετής απαλλαγή από τον φόρο εισοδήματος εταιριών).

Η διοικητική διαδικασία

- 5 Κατόπιν υποβολής καταγγελίας αφορώσας τα εν λόγω μέτρα, η Επιτροπή ζήτησε, με έγγραφο της 12ης Μαΐου, της 16ης Ιουνίου και της 21ης Νοεμβρίου 1997, από τις ιταλικές αρχές να της παράσχουν σχετικά πληροφοριακά στοιχεία.
- 6 Με έγγραφο της 17ης Δεκεμβρίου 1997, οι ιταλικές αρχές παρέσχαν μέρος των στοιχείων που ζητήθηκαν. Εξάλλου, στις 19 Ιανουαρίου 1998, διεξήχθη συνεδρίαση κατόπιν αιτήματος των ιταλικών αρχών.
- 7 Με έγγραφο της 17ης Μαΐου 1999, η Επιτροπή κοινοποίησε στις ιταλικές αρχές την απόφασή της να κινήσει τη διαδικασία του άρθρου 88, παράγραφος 2, ΕΚ. Η απόφαση αυτή δημοσιεύθηκε στην *Επίσημη Εφημερίδα των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων* (ΕΕ C 220, σ. 14).

- 8 Αφού παρέλαβε παρατηρήσεις εκ μέρους των ενδιαφερομένων τρίτων και των ιταλικών αρχών, η Επιτροπή ζήτησε επανειλημμένως συμπληρωματικά στοιχεία από τις αρχές αυτές. Πραγματοποιήθηκαν επίσης συναντήσεις μεταξύ, αφενός, της Επιτροπής και, αφετέρου, των ιταλικών αρχών καθώς και των ενδιαφερομένων τρίτων που παρενέβησαν στη διαδικασία.
- 9 Ορισμένες εταιρίες του νόμου 142/90, όπως οι ACEA SpA, AEM SpA και Azienda Mediterranea Gas e Acqua SpA (AMGA), οι οποίες εξάλλου άσκησαν προσφυγή ακυρώσεως κατά της αποφάσεως που αποτελεί αντικείμενο της υπό κρίση υποθέσεως (αντιστοίχως, υποθέσεις T-297/02, T-301/02 και T-300/02), προέβαλαν, μεταξύ άλλων, ότι τα εν λόγω τρία είδη μέτρων δεν αποτελούσαν κρατικές ενισχύσεις.
- 10 Οι ιταλικές αρχές και η Confederazione Nazionale dei Servizi (Confservizi), συνομοσπονδία στην οποία μετέχουν, μεταξύ άλλων, οι εταιρίες του νόμου 142/90 και οι ειδικές κοινοτικές επιχειρήσεις στην Ιταλία, συντάχθηκαν, κατ' ουσίαν, προς την άποψη αυτή.
- 11 Αντιθέτως, η Bundesverband der deutschen Industrie eV (BDI), γερμανική ένωση της βιομηχανίας και των επιχειρήσεων παροχής των σχετικών υπηρεσιών, θεώρησε ότι τα εν λόγω μέτρα μπορούσαν να προκαλέσουν στρεβλώσεις του ανταγωνισμού όχι μόνο στην Ιταλία, αλλά και στη Γερμανία.
- 12 Ομοίως, η Gas-it, ιταλική ένωση ιδιωτών επιχειρηματιών του τομέα της διανομής γκαζιού, δήλωσε ότι τα εν λόγω μέτρα, ιδίως η τριετής απαλλαγή από τον φόρο εισοδήματος εταιριών, συνιστούσαν κρατικές ενισχύσεις.
- 13 Στις 5 Ιουνίου 2002, η Επιτροπή εξέδωσε την απόφαση 2003/193/EK, [αφορώσα] κρατική ενίσχυση σχετικά με φορολογικές απαλλαγές και προνομιακά [έντοκα] δάνεια υπέρ επιχειρήσεων κοινής ωφελείας με πλειοψηφική συμμετοχή του Δημοσίου (ΕΕ 2003, L 77, σ. 21, στο εξής: προσβαλλομένη απόφαση).

Η προσβαλλόμενη απόφαση

- 14 Η Επιτροπή υπογραμμίζει κατ' αρχάς ότι η εξέτασή της αφορά μόνον τα συστήματα ενισχύσεων γενικής ισχύος τα οποία θεσπίστηκαν με τα επίδικα μέτρα και όχι τις ατομικές ενισχύσεις που χορηγήθηκαν σε διάφορες επιχειρήσεις, οπότε η εξέταση στην οποία προβαίνει με την προσβαλλόμενη απόφαση είναι γενική και αφηρημένη. Συναφώς, διαπιστώνει ότι η Ιταλική Δημοκρατία «δεν χορήγησε φορολογικά πλεονεκτήματα μεμονωμένα και δεν [της] κοινοποίησε [...] καμία ατομική περίπτωση ενίσχυσης, ενώ της διαβίβασε όλες τις απαραίτητες πληροφορίες για την εκτίμησή της». Η Επιτροπή επισημαίνει ότι θεωρεί, κατά συνέπεια, ότι υποχρεούται να προβεί σε γενική και αφηρημένη εξέταση των επιμάχων συστημάτων τόσο ως προς τον χαρακτηρισμό τους όσο και ως προς τη συμβατότητά τους προς την κοινή αγορά (αιτιολογικές σκέψεις 42 έως 45 της προσβαλλομένης αποφάσεως).
- 15 Κατά την Επιτροπή, τα δάνεια του CDDPP και η τριετής απαλλαγή από τον φόρο εισοδήματος εταιριών (στο εξής, από κοινού: επίμαχα μέτρα) συνιστούν κρατικές ενισχύσεις. Συγκεκριμένα, η χορήγηση, με κρατικούς πόρους, τέτοιων πλεονεκτημάτων στις εταιρίες του νόμου 142/90 έχει ως αποτέλεσμα την ενίσχυση της από πλευράς ανταγωνισμού θέσεώς τους σε σχέση με όλες τις λοιπές επιχειρήσεις που επιθυμούν να παρέχουν τις ίδιες υπηρεσίες (αιτιολογικές σκέψεις 48 έως 75 της προσβαλλομένης αποφάσεως). Τα επίμαχα μέτρα δεν συμβιβάζονται με την κοινή αγορά, δεδομένου ότι δεν πληρούν τις προϋποθέσεις ούτε του άρθρου 87, παράγραφοι 2 και 3, ΕΚ ούτε του άρθρου 86, παράγραφος 2, ΕΚ και ότι, επιπλέον, αντιβαίνουν στο άρθρο 43 ΕΚ (αιτιολογικές σκέψεις 94 έως 122 της προσβαλλομένης αποφάσεως).
- 16 Αντιθέτως, κατά την Επιτροπή, η απαλλαγή από τους φόρους μεταβιβάσεως δεν συνιστά κρατική ενίσχυση, υπό την έννοια του άρθρου 87, παράγραφος 1, ΕΚ, δεδομένου ότι οι φόροι αυτοί οφείλονται κατά τη σύσταση νέας οικονομικής οντότητας ή κατά τη μεταβίβαση στοιχείων του ενεργητικού μεταξύ διαφόρων οικονομικών οντοτήτων. Από ουσιαστικής απόψεως, οι δημοτικές επιχειρήσεις, αφενός, και οι εταιρίες του νόμου 142/90, αφετέρου, αποτελούν την ίδια οικονομική οντότητα. Επομένως, η απαλλαγή τους από τους εν λόγω φόρους δικαιολογείται από τη φύση ή την οικονομία του συστήματος (αιτιολογικές σκέψεις 76 έως 81 της προσβαλλομένης αποφάσεως).

17 Το διατακτικό της προσβαλλομένης αποφάσεως έχει ως εξής:

«Άρθρο 1

Η απαλλαγή από τους φόρους μεταβίβασης [...] δεν συνιστά ενίσχυση δυνάμει του άρθρου 87, παράγραφος 1, [ΕΚ].

Άρθρο 2

Η τριετής απαλλαγή από τους φόρους εισοδήματος [...] καθώς και τα πλεονεκτήματα που απορρέουν από τα δάνεια [του CDDPP] συνιστούν κρατικές ενισχύσεις δυνάμει του άρθρου 87, παράγραφος 1, [ΕΚ].

Οι ενισχύσεις αυτές είναι ασυμβίβαστες προς την κοινή αγορά.

Άρθρο 3

Η Ιταλία λαμβάνει όλα τα απαραίτητα μέτρα για να απαιτήσει από τους δικαιούχους την επιστροφή της ενίσχυσης που περιγράφεται στο άρθρο 2 και η οποία χορηγήθηκε παράνομα.

Η ανάκτηση της ενίσχυσης γίνεται αμελλητί, σύμφωνα με τις εθνικές διαδικασίες, υπό τον όρο ότι επιτρέπουν την άμεση και αποτελεσματική εκτέλεση της [προσβαλλομένης] απόφασης.

Η προς ανάκτηση ενίσχυση περιλαμβάνει τους τόκους που υπολογίζονται από την ημερομηνία που τέθηκε η ενίσχυση στη διάθεση των δικαιούχων μέχρι την ημερομηνία της πραγματικής ανάκτησης, βάσει του επιτοκίου αναφοράς που χρησιμοποιείται για τον υπολογισμό του ισοδύναμου επιχορήγησης στο πλαίσιο των ενισχύσεων περιφερειακού χαρακτήρα.

[...]»

Διαδικασία και αιτήματα των διαδίκων

- 18 Με δικόγραφο που κατέθεσε στη Γραμματεία του Πρωτοδικείου στις 2 Ιουνίου 2003, η προσφεύγουσα άσκησε την υπό κρίση προσφυγή.
- 19 Με χωριστό δικόγραφο που κατέθεσε στη Γραμματεία του Πρωτοδικείου στις 5 Αυγούστου 2003, η Επιτροπή προέβαλε ένσταση απαραδέκτου δυνάμει του άρθρου 114, παράγραφος 1, του Κανονισμού Διαδικασίας του Πρωτοδικείου.
- 20 Στις 9 Οκτωβρίου 2003, η προσφεύγουσα υπέβαλε τις παρατηρήσεις της επί της ενστάσεως απαραδέκτου.

- 21 Στις 8 Αυγούστου 2002, η Ιταλική Δημοκρατία άσκησε επίσης προσφυγή ακυρώσεως ενώπιον του Δικαστηρίου κατά της προσβαλλομένης αποφάσεως, η οποία πρωτοκολλήθηκε με τον αριθμό C-290/02. Το Δικαστήριο διαπίστωσε ότι η προσφυγή αυτή και οι προσφυγές στις υποθέσεις T-292/02, T-297/02, T-300/02, T-301/02 και T-309/02 είχαν το ίδιο αντικείμενο, δηλαδή την ακύρωση της προσβαλλομένης αποφάσεως, και ήσαν συναφείς, δεδομένου ότι οι λόγοι ακυρώσεως που προβλήθηκαν σε καθεμία από τις υποθέσεις αυτές αλληλοκαλύπτονταν σε μεγάλο βαθμό. Με διάταξη της 10ης Ιουνίου 2003, το Δικαστήριο ανέστειλε τη διαδικασία στην υπόθεση C-290/02, σύμφωνα με το άρθρο 54, τρίτο εδάφιο, του Κανονισμού Διαδικασίας του, μέχρι την έκδοση της αποφάσεως του Πρωτοδικείου που περατώνει τη δίκη στις υποθέσεις T-292/02, T-297/02, T-300/02, T-301/02 και T-309/02.
- 22 Με διάταξη της 8ης Ιουνίου 2004, το Δικαστήριο αποφάσισε να παραπέμψει την υπόθεση C-290/02 ενώπιον του Πρωτοδικείου, το οποίο έχει καταστεί αρμόδιο για την εκδίκαση των προσφυγών των κρατών μελών κατά της Επιτροπής, σύμφωνα με το άρθρο 2 της αποφάσεως 2004/407/EK, Ευρατόμ του Συμβουλίου, της 26ης Απριλίου 2004, που τροποποιεί τα άρθρα 51 και 54 του πρωτοκόλλου περί του Οργανισμού του Δικαστηρίου (ΕΕ L 132, σ. 5). Κατ' αυτόν τον τρόπο η υπόθεση πρωτοκολλήθηκε στη Γραμματεία του Πρωτοδικείου με τον αριθμό T-222/04.
- 23 Με διάταξη της 5ης Αυγούστου 2004, το Πρωτοδικείο αποφάσισε να εξετάσει την προβληθείσα από την Επιτροπή ένσταση απαραδέκτου μαζί με την ουσία της υποθέσεως.
- 24 Κατόπιν εκθέσεως του εισηγητή δικαστή, το Πρωτοδικείο (όγδοο πενταμελές τμήμα) αποφάσισε να προχωρήσει στην προφορική διαδικασία και, στο πλαίσιο των μέτρων οργανώσεως της διαδικασίας του άρθρου 64 του Κανονισμού Διαδικασίας, απηύθυνε, εγγράφως, ερωτήσεις προς τους διαδίκους, στις οποίες αυτοί απάντησαν εντός της ταχθείσας προθεσμίας.
- 25 Με διάταξη του προέδρου του ογδού πενταμελούς τμήματος του Πρωτοδικείου της 13ης Μαρτίου 2008, οι υποθέσεις T-292/02, T-297/02, T-300/02, T-301/02, T-309/02, T-189/03 και T-222/04 ενώθηκαν προς διευκόλυνση της προφορικής διαδικασίας, σύμφωνα με το άρθρο 50 του Κανονισμού Διαδικασίας.

26 Οι διάδικοι αγόρευσαν και απάντησαν στις ερωτήσεις του Πρωτοδικείου κατά την επ' ακροατηρίου συζήτηση της 16ης Απριλίου 2008.

27 Η προσφεύγουσα ζητεί από το Πρωτοδικείο:

— να κρίνει την προσφυγή παραδεκτή

— να ακυρώσει το άρθρο 2 της προσβαλλομένης αποφάσεως και, επικουρικός, να ακυρώσει το άρθρο 3 της προσβαλλομένης αποφάσεως, όσον αφορά την τριετή απαλλαγή από τον φόρο εισοδήματος εταιριών

— να καταδικάσει την Επιτροπή στα δικαστικά έξοδα.

28 Η Επιτροπή ζητεί από το Πρωτοδικείο:

— να απορρίψει την προσφυγή ως απaráδεκτη

— επικουρικός, να απορρίψει την προσφυγή ως αβάσιμη

— να καταδικάσει την προσφεύγουσα στα δικαστικά έξοδα.

Επί του παραδεκτού

Επιχειρήματα των διαδίκων

- 29 Η Επιτροπή αμφισβητεί την ενεργητική νομιμοποίηση της προσφεύγουσας. Συγκεκριμένα, η προσβαλλομένη απόφαση δεν αφορά την προσφεύγουσα ατομικά, υπό την έννοια του άρθρου 230, τέταρτο εδάφιο, ΕΚ.
- 30 Η Επιτροπή ισχυρίζεται, κατ' ουσίαν, ότι η προσβαλλομένη απόφαση πρέπει να χαρακτηριστεί ως πράξη γενικής ισχύος, κατά το μέτρο που αφορά σύστημα ενισχύσεων και, συνεπώς, έναν αόριστο και μη προσδιορισμένο αριθμό επιχειρήσεων, καθοριζομένων με βάση ένα γενικό κριτήριο, όπως είναι η υπαγωγή τους σε μια κατηγορία επιχειρήσεων. Κατ' αυτήν, η γενική ισχύς και, συνεπώς, η κανονιστική φύση μιας πράξεως δεν αναιρείται από τη δυνατότητα προσδιορισμού, με περισσότερη ή λιγότερη ακρίβεια, του αριθμού ή ακόμη και της ταυτότητας των υποκειμένων δικαίου στα οποία η πράξη αυτή έχει εφαρμογή σε δεδομένο χρονικό σημείο, εφόσον δεν αμφισβητείται ότι η εφαρμογή αυτή πραγματοποιείται βάσει μιας αντικειμενικής νομικής ή πραγματικής καταστάσεως την οποία προσδιορίζει η πράξη, σε σχέση με τον σκοπό της πράξεως αυτής.
- 31 Κατά την Επιτροπή, προκειμένου μια πράξη γενικής ισχύος να αφορά έναν ιδιώτη ατομικά, η πράξη αυτή πρέπει να θίγει τα ειδικά δικαιώματά του ή το κοινοτικό όργανο που την κατάρτισε πρέπει να υποχρεούται να λάβει υπόψη του τις συνέπειες της πράξεως αυτής επί της καταστάσεως του εν λόγω ιδιώτη. Η Επιτροπή θεωρεί ωστόσο ότι τούτο δεν συμβαίνει εν προκειμένω. Συγκεκριμένα, η προσβαλλομένη απόφαση είχε επιπτώσεις στην κατάσταση όλων των επιχειρήσεων τις οποίες αφορούσαν τα επίμαχα μέτρα. Κατά συνέπεια, δεν υπήρξε προσβολή των ειδικών δικαιωμάτων ορισμένων επιχειρήσεων οι οποίες θα μπορούσαν να διαφοροποιηθούν σε σχέση με κάθε άλλη επιχείρηση την οποία αφορούσαν τα επίμαχα μέτρα. Εξάλλου, κατά την έκδοση της προσβαλλομένης αποφάσεως, η Επιτροπή δεν έλαβε ούτε όφειλε να λάβει υπόψη τις συνέπειες της αποφάσεώς της επί της καταστάσεως μιας συγκεκριμένης επιχειρήσεως. Ούτε η κήρυξη του ασυμβιβάστου ούτε η διαταγή περί ανακτήσεως που περιέχει η προσβαλλομένη απόφαση αναφέρεται στην κατάσταση των κατ' ιδίαν ληπτών.

- 32 Κατά την Επιτροπή, η ανάλυσή της επιβεβαιώνεται από τη νομολογία περί κρατικών ενισχύσεων, σύμφωνα με την οποία η υπαγωγή σε σύστημα ενισχύσεων το οποίο κρίθηκε ασυμβίβαστο προς την κοινή αγορά δεν αρκεί για να αποδειχθεί ότι ένα πρόσωπο θίγεται ατομικά, υπό την έννοια του άρθρου 230, τέταρτο εδάφιο, ΕΚ.
- 33 Οι πιο πρόσφατες αποφάσεις δεν θέτουν υπό αμφισβήτηση την εν λόγω παγία νομολογία. Κατά την Επιτροπή, η λύση που δόθηκε με την απόφαση του Δικαστηρίου της 19ης Οκτωβρίου 2000, C-15/98 και C-105/99, Ιταλία και Sardegna Lines κατά Επιτροπής (Συλλογή 2000, σ. I-8855, στο εξής: απόφαση Sardegna Lines), δεν μπορεί να έχει εφαρμογή σε όλες τις προσφυγές τις οποίες ασκεί ο υπαγόμενος σε σύστημα ενισχύσεων το οποίο έχει κριθεί παράνομο και ασυμβίβαστο προς την κοινή αγορά και των οποίων η αναζήτηση έχει διαταχθεί. Το συμπέρασμα αυτό επιβάλλεται ιδίως εφόσον, όπως εν προκειμένω, το επίμαχο σύστημα ενισχύσεων έχει εξετασθεί κατά τρόπο αφηρημένο. Επιπλέον, στην υπόθεση επί της οποίας εκδόθηκε η προπαρατεθείσα απόφαση Sardegna Lines, η προσφεύγουσα έτυχε στην πραγματικότητα ατομικής ενισχύσεως, διότι επρόκειτο περί πλεονεκτήματος χορηγηθέντος βάσει πράξεως στηριζόμενης σε περιφερειακό νόμο χαρακτηριζόμενο από ευρεία διακριτική ευχέρεια. Επιπλέον, η κατάσταση αυτή αποτέλεσε αντικείμενο προσεκτικής εξετάσεως κατά την επίσημη διαδικασία έρευνας.
- 34 Τα πραγματικά περιστατικά της υπό κρίση υποθέσεως διαφέρουν και από εκείνα επί των οποίων εκδόθηκε η απόφαση του Δικαστηρίου της 29ης Απριλίου 2004, C-298/00 P, Ιταλία κατά Επιτροπής (Συλλογή 2004, σ. I-4087, στο εξής: απόφαση Alzetta), κατά το μέτρο που, εν προκειμένω, η Επιτροπή δεν γνώριζε τον ακριβή αριθμό ούτε την ταυτότητα των δικαιούχων των επιμάχων ενισχύσεων, δεν διέθετε όλα τα σχετικά στοιχεία και δεν γνώριζε το ύψος της χορηγηθείσας σε εκάστη περίπτωση ενισχύσεως. Επιπλέον, στην υπό κρίση υπόθεση, η τριετής απαλλαγή από τον φόρο εισοδήματος εταιριών εφαρμόζεται αυτομάτως, ενώ οι ενισχύσεις που ήσαν επίμαχες στην υπόθεση επί της οποίας εκδόθηκε η προπαρατεθείσα απόφαση Alzetta είχαν χορηγηθεί με μεταγενέστερη πράξη.
- 35 Αντιθέτως προς τους ισχυρισμούς της προσφεύγουσας, αυτό που έχει σημασία στο πλαίσιο της εξετάσεως του παραδεκτού δεν είναι η γνώση της ταυτότητας μιας επιχειρήσεως, αλλά το γεγονός ότι τέθηκαν υπόψη της Επιτροπής ορισμένα χαρακτηριστικά της υπό κρίση υποθέσεως ικανά να δικαιολογήσουν την κατ' ιδίαν εξέταση. Με την προσβαλλόμενη απόφαση, η Επιτροπή επισήμανε ότι δεν της είχε παρασχεθεί κανένα στοιχείο αποδεικνύον ότι, ως προς την προσφεύγουσα, το επίμαχο μέτρο δεν συνιστούσε ενίσχυση ή συνιστούσε υφιστάμενη ή σύμφωνη με την κοινή αγορά ενίσχυση.

- 36 Εν πάση περιπτώσει, ούτε η συμμετοχή στην επίσημη διαδικασία του άρθρου 88, παράγραφος 2, ΕΚ ούτε η διαταγή περί ανακτήσεως την οποία περιέχει η προσβαλλομένη απόφαση αρκούν, κατά την Επιτροπή, για να εξατομικεύσουν την προσφεύγουσα. Συγκεκριμένα, δεδομένου ότι οι προσφυγές τις οποίες ασκούν τα πρόσωπα που μπορούν εν δυνάμει να υπαχθούν σε κοινοποιηθέν σύστημα ενισχύσεων δεν είναι παραδεκτές σύμφωνα με το άρθρο 230 ΕΚ, το ίδιο πρέπει να ισχύει για τις προσφυγές που ασκούν τα πρόσωπα που υπάγονται σε μη κοινοποιηθέν σύστημα ενισχύσεων.
- 37 Τέλος, η κήρυξη ως απαράδεκτης της προσφυγής που άσκησε εν προκειμένω η προσφεύγουσα δεν συνιστά προσβολή της αρχής της αποτελεσματικής ένδικης προστασίας, διότι αρκούν τα ένδικα βοηθήματα των άρθρων 241 ΕΚ και 234 ΕΚ (απόφαση του Δικαστηρίου της 25ης Ιουλίου 2002, C-50/00 P, *Unión de Pequeños Agricultores* κατά Συμβουλίου, Συλλογή 2002, σ. I-6677).
- 38 Η προσφεύγουσα θεωρεί ότι η προσβαλλομένη απόφαση την αφορά άμεσα και ατομικά, διότι αποτελεί εταιρία του νόμου 142/90 και, συνεπώς, επιχείρηση την οποία αφορά το επίμαχο σύστημα ενισχύσεων που περιέχεται στην προσβαλλομένη απόφαση, η οποία έτυχε της τριετούς απαλλαγής από τον φόρο εισοδήματος εταιριών του οποίου την καταβολή έχει διαταχθεί να απαιτήσει η Ιταλική Δημοκρατία.

Εκτίμηση του Πρωτοδικείου

- 39 Σύμφωνα με το άρθρο 230, τέταρτο εδάφιο, ΕΚ, ένα φυσικό ή νομικό πρόσωπο μπορεί να ασκήσει προσφυγή κατ' αποφάσεως που απευθύνεται προς άλλο πρόσωπο μόνον αν η εν λόγω απόφαση το αφορά άμεσα και ατομικά.
- 40 Κατά παγία νομολογία, ένα φυσικό ή νομικό πρόσωπο, πλην του αποδέκτη μιας αποφάσεως, δύναται να ισχυριστεί ότι η πράξη αυτή το αφορά ατομικώς μόνον αν η εν λόγω απόφαση το θίγει λόγω ορισμένων ιδιαίτερων ιδιοτήτων του ή μιας πραγματικής καταστάσεως που το χαρακτηρίζει σε σχέση με κάθε άλλο πρόσωπο και, ως εκ τούτου, το εξατομικεύει κατά τρόπο ανάλογο προς αυτόν του αποδέκτη (αποφάσεις του

Δικαστηρίου της 15ης Ιουλίου 1963, 25/62, Plaumann κατά Επιτροπής, Συλλογή τόμος 1954-1964, σ. 937, 942, και της 2ας Απριλίου 1998, C-321/95 P, Greenpeace Council κ.λπ. Επιτροπής, Συλλογή 1998, σ. I-1651, σκέψεις 7 και 28).

- 41 Ως εκ τούτου, το Δικαστήριο έχει κρίνει ότι μια επιχείρηση δεν μπορεί, κατ' αρχήν, να ασκήσει παραδεκτώς προσφυγή ακυρώσεως κατ' αποφάσεως της Επιτροπής που απαγορεύει ένα τομεακό σύστημα ενισχύσεων, αν η απόφαση αυτή αφορά την εν λόγω επιχείρηση μόνο λόγω του ότι η επιχείρηση δραστηριοποιείται στον οικείο τομέα και μπορεί να επωφεληθεί του εν λόγω συστήματος. Πράγματι, η απόφαση αυτή αποτελεί, όσον αφορά την προσφεύγουσα επιχείρηση, μέτρο γενικής ισχύος που εφαρμόζεται σε αντικειμενικώς καθοριζόμενες καταστάσεις και συνεπάγεται έννομα αποτελέσματα για μια κατηγορία προσώπων τα οποία αφορά γενικώς και αφηρημένως (βλ. απόφαση του Δικαστηρίου της 2ας Φεβρουαρίου 1988, 67/85, 68/85 και 70/85, Van der Kooy κ.λπ. κατά Επιτροπής, Συλλογή 1988, σ. 219, σκέψη 15, και απόφαση Alzetta, σκέψη 34 ανωτέρω, σκέψη 37 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).
- 42 Ωστόσο, με τις σκέψεις 34 και 35 της αποφάσεως Sardegna Lines, σκέψη 33 ανωτέρω, το Δικαστήριο έκρινε επίσης ότι, εφόσον η επίμαχη στην υπόθεση αυτή απόφαση δεν αφορούσε τη Sardegna Lines μόνον ως επιχείρηση του ναυτιλιακού κλάδου στη Σαρδηνία και δυνητικώς υπαγόμενη στο σύστημα ενισχύσεων προς τους υπευθύνους για την εκμετάλλευση πλοίων στη Σαρδηνία, αλλά και υπό την ιδιότητά της ως πραγματικής λήπτριας ατομικής ενισχύσεως η οποία χορηγήθηκε βάσει του συστήματος αυτού και της οποίας την ανάκτηση διέταξε η Επιτροπή, η εν λόγω απόφαση την αφορούσε ατομικά, οπότε η προσφυγή της κατά της αποφάσεως αυτής ήταν παραδεκτή (βλ. επίσης, υπό την έννοια αυτή, απόφαση Alzetta, σκέψη 34 ανωτέρω, σκέψη 39).
- 43 Συνεπώς, πρέπει να εξακριβωθεί αν η προσφεύγουσα έχει την ιδιότητα της πραγματικής λήπτριας ατομικής ενισχύσεως η οποία χορηγήθηκε στο πλαίσιο τομεακού συστήματος ενισχύσεων και της οποίας την ανάκτηση διέταξε η Επιτροπή (βλ., υπό την έννοια αυτή, απόφαση του Πρωτοδικείου της 20ής Σεπτεμβρίου 2007, T-136/05, Salvat père & fils κ.λπ. κατά Επιτροπής, Συλλογή 2007, σ. II-4063, σκέψη 70).
- 44 Συναφώς, επισημαίνεται ότι, πρώτον, από την απάντηση της προσφεύγουσας στις γραπτές ερωτήσεις που της απηύθυνε συναφώς το Πρωτοδικείο προκύπτει ότι αυτή όντως αποτελεί πραγματική δικαιούχο ατομικής ενισχύσεως χορηγηθείσας στο πλαίσιο του επιμάχου συστήματος ενισχύσεων. Συγκεκριμένα, η προσφεύγουσα

ισχυρίζεται ότι έτυχε της τριετούς απαλλαγής από τον φόρο εισοδήματος εταιριών κατά το κρίσιμο διάστημα. Η Ιταλική Δημοκρατία δεν αντέκρουσε τον ισχυρισμό αυτόν.

45 Δεύτερον, από το άρθρο 3 της προσβαλλομένης απόφασης προκύπτει ότι η Επιτροπή διέταξε την ανάκτηση της επίμαχης ενισχύσεως.

46 Από τα ανωτέρω συνάγεται ότι η προσβαλλομένη απόφαση αφορά ατομικά την προσφεύγουσα.

47 Όσον αφορά το αν η προσφεύγουσα θίγεται άμεσα, κατά το μέτρο που το άρθρο 3 της προσβαλλομένης απόφασης υποχρεώνει την Ιταλική Δημοκρατία να λάβει όλα τα απαραίτητα μέτρα για να απαιτήσει από τους δικαιούχους την επιστροφή της ενισχύσεως που περιγράφεται στο άρθρο 2 της εν λόγω αποφάσεως, η οποία χορηγήθηκε παράνομα, και κατά το μέτρο που η προσφεύγουσα η οποία έτυχε της ενισχύσεως αυτής θα πρέπει να την επιστρέψει, πρέπει να θεωρηθεί ότι η απόφαση αυτή αφορά άμεσα την προσφεύγουσα (βλ., υπό την έννοια αυτή, απόφαση *Salvat père & fils* κ.λπ. κατά Επιτροπής, σκέψη 43 ανωτέρω, σκέψη 75).

48 Κατόπιν όλων των ανωτέρω, η υπό κρίση προσφυγή είναι παραδεκτή κατά το μέτρο που βάλλει κατά του τμήματος της προσβαλλομένης απόφασεως που αφορά την τριετή απαλλαγή από τον φόρο εισοδήματος εταιριών.

Επί της ουσίας

- 49 Προς στήριξη της προσφυγής της, η προσφεύγουσα προβάλλει πέντε λόγους ακυρώσεως, αντλούμενους:
- από παράβαση του άρθρου 87, παράγραφος 1, ΕΚ καθώς και της υποχρέωσης αιτιολογήσεως, από παραβίαση των αρχών της χρηστής διοικήσεως, της ασφαλείας δικαίου, της προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης και από προσβολή των θεμελιωδών δικαιωμάτων

 - από παράβαση του άρθρου 88, παράγραφος 1, ΕΚ, του κανονισμού (ΕΚ) 659/1999 του Συμβουλίου, της 22ας Μαρτίου 1999, για τη θέσπιση λεπτομερών κανόνων εφαρμογής του άρθρου [88 ΕΚ] (ΕΕ L 83, σ. 1), και από έλλειψη αιτιολογίας

 - από παράβαση του άρθρου 87, παράγραφος 3, στοιχείο γ', ΕΚ

 - από παράβαση του άρθρου 86, παράγραφος 2, ΕΚ, από παραβίαση των αρχών της προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης και της ασφαλείας δικαίου καθώς και από έλλειψη αιτιολογίας

 - από παράβαση του άρθρου 43 ΕΚ και από έλλειψη αιτιολογίας.

Επί του πρώτου λόγου ακυρώσεως, αντλούμενου από παράβαση του άρθρου 87, παράγραφος 1, ΕΚ καθώς και της υποχρέωσης αιτιολογήσεως, από παραβίαση των αρχών της χρηστής διοικήσεως, της ασφαλείας δικαίου, της προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης και από προσβολή των θεμελιωδών δικαιωμάτων

Επιχειρήματα των διαδίκων

- 50 Η προσφεύγουσα υποστηρίζει, κατ' ουσίαν, ότι η τριετής απαλλαγή από τον φόρο εισοδήματος εταιριών δεν συνιστά κρατική ενίσχυση, υπό την έννοια του άρθρου 87, παράγραφος 1, ΕΚ και ότι η Επιτροπή παρέβη τη σχετική υποχρέωση αιτιολογήσεως, παραβίασε τις αρχές της χρηστής διοικήσεως, της ασφαλείας δικαίου, της προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης και προσέβαλε τα θεμελιώδη δικαιώματα, διότι δεν προέβη σε πιο εμπεριστατωμένη εξέταση.
- 51 Η προσφεύγουσα ισχυρίζεται ότι, εν προκειμένω, δεν επηρεάστηκαν ο ανταγωνισμός και το ενδοκοινοτικό εμπόριο. Συγκεκριμένα, κατ' αυτήν, όταν εφαρμόστηκε η τριετής απαλλαγή από τον φόρο εισοδήματος εταιριών, και ακόμη και στη συνέχεια, οι τομείς στους οποίους αυτή ανέπτυξε δραστηριότητα δεν λειτουργούσαν υπό συνθήκες ελευθέρου ανταγωνισμού.
- 52 Η προσφεύγουσα θεωρεί ότι η Επιτροπή παρέλειψε να αναλύσει το νομικό καθεστώς των δημοσίων υπηρεσιών στην Ιταλία καθώς και το ζήτημα αν οι σχετικές αγορές λειτουργούσαν υπό συνθήκες ελευθέρου ανταγωνισμού. Εξάλλου, κατά την προσφεύγουσα, η απουσία ανταγωνισμού στις εν λόγω αγορές συνιστά ακριβώς τον λόγο υπάρξεως της τριετούς απαλλαγής από τον φόρο εισοδήματος εταιριών.
- 53 Η προσφεύγουσα ισχυρίζεται επίσης ότι η έρευνα της Επιτροπής περιορίστηκε στις τοπικές δημόσιες υπηρεσίες και ότι, επομένως, η Επιτροπή δεν ήταν σε θέση να εκτιμήσει την επίπτωση της τριετούς απαλλαγής από τον φόρο εισοδήματος εταιριών στις άλλες αγορές. Ο χαρακτηρισμός της απαλλαγής αυτής ως κρατικής ενισχύσεως μπορεί, κατά την προσφεύγουσα, να εξαρτάται από το αν, αφηρημένα, οι εταιρίες του νόμου 142/90 μπορούσαν να έχουν αναπτύξει δραστηριότητα σε άλλες αγορές πλην της αγοράς των τοπικών δημοσίων υπηρεσιών. Κατά συνέπεια, η Επιτροπή δεν ήταν σε θέση να αποδείξει την επίπτωση της τριετούς απαλλαγής από τον φόρο εισοδήματος

εταιριών σε άλλες αγορές ούτε να χρησιμοποιήσει το στοιχείο αυτό για να κηρύξει το ασυμβίβαστο της εν λόγω απαλλαγής προς την κοινή αγορά.

- 54 Η προσφεύγουσα παρατηρεί ότι η Επιτροπή, καταλήγοντας ότι ο ανταγωνισμός και το ενδοκοινοτικό εμπόριο επηρεάστηκαν λόγω των ζημιών που υπέστησαν οι αλλοδαπές επιχειρήσεις, υποθέτει ότι οι επιχειρήσεις αυτές βρίσκονταν σε κατάσταση ανταγωνισμού με τις εταιρίες του νόμου 142/90. Τούτο αποτελεί απλώς και μόνον αστήρικτη υπόθεση.
- 55 Επιπλέον, ο αντικειμενικώς τοπικός χαρακτήρας των δραστηριοτήτων που ασκήθηκαν αποκλείει, κατά την προσφεύγουσα, τον επηρεασμό του ενδοκοινοτικού εμπορίου. Η Επιτροπή δεν έλεγξε μήπως οι επίμαχες δραστηριότητες είχαν τοπικό χαρακτήρα.
- 56 Κατά την προσφεύγουσα, οι δήμοι δεν έθεσαν σε κατάσταση ανταγωνισμού τις διάφορες επιχειρήσεις κατά τη σύναψη συμβάσεων παραχωρήσεως δημοσίων υπηρεσιών. Άλλωστε, δεν ήταν υποχρεωμένοι προς τούτο [βλ. απόφαση του Δικαστηρίου της 18ης Νοεμβρίου 1999, C-107/98, Teckal, Συλλογή 1999, σ. I-8121, και ερμηνευτική ανακοίνωση της Επιτροπής σχετικά με τις συμβάσεις παραχώρησης στο κοινοτικό δίκαιο (ΕΕ 2000, C 121, σ. 2)].
- 57 Η προσφεύγουσα προσθέτει ότι, ακόμη και σε περίπτωση που τούτο αντιβαίνει στους περί δημοσίων συμβάσεων κανόνες του κοινοτικού δικαίου, το γεγονός ότι οι συμβάσεις παραχωρήσεως δημοσίων υπηρεσιών συνάπτονται απευθείας με επιχειρήσεις αποκλείει τον επηρεασμό του ενδοκοινοτικού ανταγωνισμού και, συνεπώς, την ύπαρξη παραβάσεως του άρθρου 87 ΕΚ.
- 58 Εξάλλου, η Επιτροπή παρέλειψε να διακρίνει μεταξύ, αφενός, των περιπτώσεων άμεσης διαχείρισεως υπηρεσιών την οποία αναθέτουν οι δήμοι στις εταιρίες του νόμου 142/90 και, αφετέρου, στις δημόσιες συμβάσεις στις οποίες μετέσχαν οι εταιρίες του νόμου 142/90. Η Επιτροπή δεν εξακρίβωσε αν εταιρίες του νόμου 142/90, και ειδικότερα η προσφεύγουσα, μετέσχαν σε δημόσιες συμβάσεις σε άλλες περιφέρειες πλην της περιφέρειας αναφοράς τους. Συναφώς, η προσφεύγουσα διευκρινίζει ότι οι

εκτός της περιφέρειας τους δραστηριότητες των εταιριών του νόμου 142/90 απαγορεύονταν κατ' αρχήν, οπότε δεν μπορούσαν να μετάσχουν σε διαγωνισμούς εκτός της περιφέρειας του δήμου καταγωγής τους. Η προσφεύγουσα επικαλείται επίσης το άρθρο 16 ΕΚ, όπως θα τροποποιηθεί από το άρθρο III-122 της Συνθήκης για τη θέσπιση Συντάγματος της Ευρώπης (ΕΕ 2004, C 310, σ. 1).

- 59 Με το υπόμνημα απαντήσεως, η προσφεύγουσα ισχυρίζεται ότι η Επιτροπή όφειλε, τουλάχιστον, να διαφοροποιήσει την ανάλυσή της αναλόγως των διαφόρων νομικών μορφών που παρουσίαζε το σύστημα το οποίο αφορά η προσβαλλομένη απόφαση.
- 60 Με το εν λόγω υπόμνημα, η προσφεύγουσα αντικρούει επίσης την άποψη της Επιτροπής ότι δεν είναι αναγκαίο να ελέγξει το Πρωτοδικείο το πεδίο δραστηριότητάς της. Συγκεκριμένα, η άποψη αυτή οδηγεί στο ακόλουθο παράλογο συμπέρασμα: το Πρωτοδικείο, δεδομένου του γενικού και αφηρημένου χαρακτήρα της αναλύσεως που εκτίθεται με την προσβαλλομένη απόφαση, οφείλει να περιοριστεί σε μια γενική διαπίστωση αφορώσα την τριετή απαλλαγή από τον φόρο εισοδήματος εταιριών, ακόμη και σε περίπτωση που η προσφεύγουσα αποδείξει τη μη εφαρμογή της εν λόγω απαλλαγής στη συγκεκριμένη περίπτωση της. Ένα τέτοιο συμπέρασμα θα ήταν άδικο και θα στερούσε από την προσφεύγουσα την αποτελεσματική δικαστική προστασία.
- 61 Τέλος, η προσφεύγουσα επικαλείται το παράνομο της διαταγής περί ανακτήσεως που απευθύνθηκε στην Ιταλική Δημοκρατία με το άρθρο 3 της προσβαλλομένης αποφάσεως. Συγκεκριμένα, κατά την προσφεύγουσα, οι εταιρίες που έτυχαν της τριετούς απαλλαγής από τον φόρο εισοδήματος εταιριών υποχρεούνται, βάσει της εν λόγω διαταγής περί ανακτήσεως, να επιστρέψουν το πλεονέκτημα ακόμη και αν άσκησαν δραστηριότητα αποκλειστικώς και μόνο σε τομείς που δεν λειτουργούσαν υπό συνθήκες ελεύθερου ανταγωνισμού. Αφενός, η Επιτροπή δεν διευκρινίζει με την προσβαλλομένη απόφαση τα στοιχεία και τα κριτήρια που επιτρέπουν στις ιταλικές αρχές να διακρίνουν τις υφιστάμενες ή τις σύμφωνες προς την κοινή αφορά ενισχύσεις από τις ενισχύσεις τις οποίες αφορά η διαταγή περί ανακτήσεως. Αφετέρου, σύμφωνα με τη Συνθήκη ΕΚ, τα κράτη μέλη δεν μπορούν να ελέγχουν τα ίδια αν συμβιβάζονται οι ενισχύσεις προς την κοινή αγορά. Επομένως, κατά την προσφεύγουσα, η Επιτροπή επέβαλε την επιστροφή όλων των πλεονεκτημάτων που αντλήθηκαν λόγω της τριετούς απαλλαγής από τον φόρο εισοδήματος εταιριών. Η προσφεύγουσα υποστηρίζει ότι τούτο θα προκαλέσει την άσκηση σημαντικού αριθμού προσφυγών ενώπιον των εθνικών δικαστηρίων, τα οποία θα υποβάλουν στην κρίση του Δικαστηρίου, δυνάμει του άρθρου 234 ΕΚ, το ζήτημα του κύρους της προσβαλλομένης αποφάσεως. Η προσφεύγουσα ισχυρίζεται ότι, επομένως, το Δικαστήριο θα πρέπει να προβεί σε πολλαπλές αναλύσεις της καταστάσεως των επιχειρήσεων που έτυχαν της

απαλλαγής. Η κατάσταση αυτή δεν θα είχε ανακύψει αν η Επιτροπή είχε προβεί στην πλήρη εξέταση των νομικών στοιχείων και της κανονιστικής ρυθμίσεως που έχει εφαρμογή στους οικείους τομείς.

- 62 Κατά την προσφεύγουσα, από τις προηγούμενες σκέψεις προκύπτει επίσης ότι η Επιτροπή παραβίασε την υποχρέωση αιτιολογήσεως.
- 63 Η Επιτροπή αντικρούει τα επιχειρήματα της προσφεύγουσας και θεωρεί ότι η προσβαλλομένη απόφαση είναι επαρκώς αιτιολογημένη.

Εκτίμηση του Πρωτοδικείου

- 64 Κατ' αρχάς, υπενθυμίζεται ότι, προκειμένου ένα μέτρο να χαρακτηριστεί ως ενίσχυση, υπό την έννοια του άρθρου 87, παράγραφος 1, ΕΚ, πρέπει να πληρούνται όλες οι προϋποθέσεις που θέτει η διάταξη αυτή. Πρώτον, πρέπει να πρόκειται για παρέμβαση εκ μέρους του κράτους ή μέσω κρατικών πόρων. Δεύτερον, η παρέμβαση αυτή πρέπει να μπορεί να επηρεάζει το εμπόριο μεταξύ κρατών μελών. Τρίτον, πρέπει να πρόκειται περί επιλεκτικού πλεονεκτήματος. Τέταρτον, πρέπει να νοθεύει ή να απειλεί να νοθεύσει τον ανταγωνισμό (βλ. αποφάσεις του Δικαστηρίου της 24ης Ιουλίου 2003, C-280/00, *Altmark Trans* και *Regierungspräsidium Magdeburg*, Συλλογή 2003, σ. I-7747, στο εξής: απόφαση *Altmark*, σκέψεις 74 και 75, και της 3ης Μαρτίου 2005, C-172/03, *Heiser*, Συλλογή 2005, σ. I-1627, σκέψη 27).
- 65 Εν προκειμένω, επιβάλλεται η διαπίστωση ότι η προσφεύγουσα υποστηρίζει ότι δύο από τις τέσσερις προϋποθέσεις που πρέπει να πληρούνται προκειμένου ένα μέτρο να χαρακτηριστεί ως κρατική ενίσχυση, υπό την έννοια του άρθρου 87, παράγραφος 1, ΕΚ, δηλαδή οι προϋποθέσεις που αφορούν τον επηρεασμό του ενδοκοινοτικού εμπορίου και τις επιπτώσεις στον ανταγωνισμό, δεν πληρούνται εν προκειμένω.

- 66 Συναφώς, κατά παγία νομολογία, στο πλαίσιο της εκτιμήσεως αυτών των δύο προϋποθέσεων, η Επιτροπή υποχρεούται να εξετάσει μόνον αν οι ενισχύσεις δύνανται να επηρεάσουν το εμπόριο μεταξύ των κρατών μελών και να νοθεύσουν τον ανταγωνισμό και όχι αν οι ενισχύσεις αυτές έχουν πραγματικές επιπτώσεις στο ενδοκοινοτικό εμπόριο και στρεβλώνουν όντως τον ανταγωνισμό (βλ. απόφαση του Δικαστηρίου της 15ης Δεκεμβρίου 2005, C-148/04, *Unicredito Italiano*, Συλλογή 2005, σ. I-11137, σκέψη 54 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).
- 67 Επίσης, υπενθυμίζεται ότι, στην περίπτωση ενός συστήματος ενισχύσεων, η Επιτροπή έχει τη δυνατότητα να περιοριστεί στην εξέταση των χαρακτηριστικών του εν λόγω συστήματος προκειμένου να εκτιμήσει, με τις αιτιολογικές σκέψεις της αποφάσεώς της, αν αυτό, λόγω των λεπτομερειών που προβλέπει, εξασφαλίζει αισθητό όφελος στους υπαγόμενους στο σύστημα σε σχέση προς τους ανταγωνιστές τους και εάν το σύστημα αυτό μπορεί να ευνοήσει κυρίως τις επιχειρήσεις που μετέχουν στο μεταξύ των κρατών μελών εμπόριο (απόφαση του Δικαστηρίου της 7ης Μαρτίου 2002, C-310/99, *Ιταλία κατά Επιτροπής*, Συλλογή 2002, σ. I-2289).
- 68 Άλλωστε, υπενθυμίζεται ότι κάθε ενίσχυση που χορηγείται σε επιχείρηση η οποία ασκεί τις δραστηριότητές της στην κοινοτική αγορά μπορεί να προκαλέσει στρεβλώσεις του ανταγωνισμού και να επηρεάσει το μεταξύ κρατών μελών εμπόριο (βλ. απόφαση του Πρωτοδικείου της 6ης Μαρτίου 2002, T-92/00 και T-103/92, *Diputación Foral de Álava κατά Επιτροπής*, Συλλογή 2002, σ. II-1385, σκέψη 72 και εκεί παρατιθέμενη νομολογία).
- 69 Εξάλλου, δεν υφίσταται κάποιο όριο ή κάποιο ποσοστό κάτω από το οποίο μπορεί να θεωρηθεί ότι δεν επηρεάζεται το μεταξύ κρατών μελών εμπόριο. Πράγματι, το σχετικά χαμηλό ύψος μιας ενισχύσεως ή το σχετικά μικρό μέγεθος της επιχειρήσεως που λαμβάνει την ενίσχυση δεν αποκλείουν a priori τη δυνατότητα επηρεασμού του μεταξύ των κρατών μελών εμπορίου (αποφάσεις του Δικαστηρίου της 21ης Μαρτίου 1990, C-142/87, *Βέλγιο κατά Επιτροπής*, καλούμενη «*Tubemeuse*», Συλλογή 1990, σ. I-959, σκέψη 43, της 14ης Σεπτεμβρίου 1994, C-278/92 έως C-280/92, *Ισπανία κατά Επιτροπής*, Συλλογή 1994, σ. I-4103 ανωτέρω, σκέψη 42, και απόφαση *Altmark*, σκέψη 64 ανωτέρω, σκέψη 81).
- 70 Επιπλέον, το Δικαστήριο επισήμανε ότι ουδώς αποκλείεται μια δημόσια επιδότηση, χορηγούμενη σε επιχείρηση η οποία παρέχει απλώς τοπικές ή περιφερειακές μεταφορικές υπηρεσίες και η οποία δεν παρέχει τέτοιες υπηρεσίες εκτός του κράτους καταγωγής της, να μπορεί, παρά ταύτα, να έχει επιπτώσεις επί του μεταξύ

κρατών μελών εμπορίου, υπό την έννοια του άρθρου 87, παράγραφος 1, ΕΚ. Πράγματι, όταν κράτος μέλος χορηγεί δημόσια επιδότηση σε επιχείρηση, η εκ μέρους της επιχειρήσεως αυτής παροχή μεταφορικών υπηρεσιών μπορεί να διατηρείται στο ίδιο επίπεδο ή να αυξάνεται, με συνέπεια να μειώνονται οι δυνατότητες επιχειρήσεων εγκατεστημένων σε άλλα κράτη μέλη να παρέχουν τις μεταφορικές υπηρεσίες τους στην αγορά του κράτους μέλους αυτού (απόφαση Altmark, σκέψη 64 ανωτέρω, σκέψεις 77 και 78).

- 71 Εν προκειμένω, διαπιστώνεται, κατ' αρχάς, ότι το επίμαχο σύστημα ενισχύσεων αφορά μια ειδική κατηγορία επιχειρήσεων, δηλαδή τις εταιρίες του νόμου 142/90. Ο χαρακτηρισμός μιας εταιρίας ως τέτοιας είναι η μοναδική προϋπόθεση που απαιτείται προκειμένου να μπορεί η εταιρία αυτή να υπαχθεί στο εν λόγω σύστημα.
- 72 Στη συνέχεια, διαπιστώνεται ότι η εφαρμογή της τριετούς απαλλαγής από τον φόρο εισοδήματος εταιριών δεν περιορίζεται σε συγκεκριμένες υπηρεσίες και ότι οι δραστηριότητες των επιχειρήσεων τις οποίες αφορά το εν λόγω σύστημα δεν περιορίζονται στον τομέα των δημοσίων υπηρεσιών.
- 73 Επομένως, υπό τις συνθήκες της υπό κρίση υποθέσεως, η Επιτροπή δεν ήταν υποχρεωμένη να λάβει υπόψη της κάθε τύπο δραστηριότητας ή αγοράς, προκειμένου να εκτιμήσει τα αποτελέσματα της τριετούς απαλλαγής από τον φόρο εισοδήματος εταιριών.
- 74 Εξάλλου, διαπιστώνεται ότι, μολονότι η προσφεύγουσα ισχυρίστηκε βεβαίως ότι οι εταιρίες του νόμου 142/90 δεν ανέπτυξαν δραστηριότητα σε αγορές που λειτουργούν υπό συνθήκες ελεύθερου ανταγωνισμού, αναφερόμενη, ιδίως, στους δικούς της τομείς δραστηριοτήτων, δεν προσκόμισε κανένα λυσιτελές αποδεικτικό στοιχείο προς στήριξη του ισχυρισμού ότι όλοι οι τομείς των τοπικών δημοσίων υπηρεσιών δεν λειτουργούσαν υπό συνθήκες ελεύθερου ανταγωνισμού κατά το διάστημα εκείνο. Συναφώς, υπενθυμίζεται ότι πρόκειται, εν προκειμένω, περί συστήματος ενισχύσεων το οποίο κάλυπτε πολλούς τομείς και όχι περί διαφόρων συστημάτων ενισχύσεων καθένα από τα οποία αφορούσε συγκεκριμένο τομέα.

- 75 Επιπλέον, σημειωτέον ότι, όπως επισήμανε η Επιτροπή με τις αιτιολογικές σκέψεις 73 και 84 της προσβαλλομένης αποφάσεως, ορισμένοι από τους οικείους τομείς, όπως αυτοί των φαρμακευτικών προϊόντων, των αποβλήτων, του αερίου, του ηλεκτρισμού και των υδάτων, χαρακτηρίζονταν από ορισμένο βαθμό ανταγωνισμού κατά τον χρόνο ενάρξεως ισχύος του επιμάχου μέτρου.
- 76 Επίσης, διαπιστώνεται ότι, στους τομείς δραστηριότητας των εταιριών του νόμου 142/90, οι επιχειρήσεις μετέχουν σε διαγωνισμούς με αντικείμενο την παραχώρηση τοπικών δημοσίων υπηρεσιών εντός διαφόρων δήμων και ότι η αγορά των εν λόγω παραχωρήσεων είναι αγορά που λειτουργεί υπό συνθήκες ελεύθερου ανταγωνισμού (αιτιολογικές σκέψεις 67 και 68 της προσβαλλομένης αποφάσεως). Έχει μικρή σημασία το γεγονός ότι η προσφεύγουσα δεν μετέσχε σε κανένα διαγωνισμό για την ανάθεση της παροχής τοπικών δημοσίων υπηρεσιών σε άλλες γεωγραφικές ζώνες κατά το διάστημα εφαρμογής της τριετούς απαλλαγής από τον φόρο εισοδήματος εταιριών.
- 77 Συνεπώς, ο ισχυρισμός που αντλείται από την έλλειψη ανταγωνισμού και, συνεπώς, επιπτώσεων στο διακρατικό εμπόριο, λόγω του ότι στην πραγματικότητα η παροχή των οικείων υπηρεσιών έχει ανατεθεί απευθείας στις εταιρίες του νόμου 142/90, πρέπει να απορριφθεί. Αφενός, η απευθείας ανάθεση δεν αποδυναμώνει τη διαπίστωση που πραγματοποιήθηκε στις προηγούμενες σκέψεις, κατά την οποία η σχετική αγορά χαρακτηριζόταν, τουλάχιστον, από κάποιο βαθμό ανταγωνισμού. Αφετέρου, ο ισχυρισμός αυτός τείνει μάλλον να αποδείξει τα περιοριστικά αποτελέσματα των επιμάχων μέτρων επί του ανταγωνισμού και όχι την έλλειψη ανταγωνισμού στη σχετική αγορά. Συγκεκριμένα, όπως επισημαίνει η Επιτροπή με την αιτιολογική σκέψη 71 της προσβαλλομένης αποφάσεως, δεν αποκλείεται απλώς και μόνον η ύπαρξη ενισχύσεως υπέρ των εταιριών του νόμου 142/90 να δημιουργήσει κίνητρο για τους δήμους προκειμένου να αναθέτουν απευθείας στις εταιρίες αυτές την παροχή υπηρεσιών, αντί να προβαίνουν σε παραχωρήσεις στο πλαίσιο ανοικτών διαδικασιών.
- 78 Όσον αφορά ακριβώς το ζήτημα αν το επίμαχο μέτρο νόθευσε ή απείλησε να νοθεύσει τον βαθμό του υφιστάμενου στην αγορά ανταγωνισμού, διαπιστώνεται ότι το επίμαχο μέτρο ενίσχυσε την ανταγωνιστική θέση των εταιριών του νόμου 142/90 σε σχέση με κάθε άλλη ιταλική ή αλλοδαπή επιχείρηση που ασκεί δραστηριότητα στη σχετική αγορά. Όπως ορθώς επισημαίνει η Επιτροπή με την αιτιολογική σκέψη 62 της προσβαλλομένης αποφάσεως, οι επιχειρήσεις που δεν έχουν τη νομική μορφή κεφαλαιουχικής εταιρίας και των οποίων το κεφάλαιο δεν κατέχουν κατά πλειοψηφία οι αρχές τοπικής αυτοδιοικήσεως βρίσκονται σε μειονεκτική θέση όταν επιθυμούν να μετášχουν σε διαγωνισμό για την ανάθεση της παροχής ορισμένης υπηρεσίας σε ορισμένη περιφέρεια.

- 79 Επιπλέον, οι δραστηριότητες των εταιριών του νόμου 142/90 δεν περιορίζονται στον τομέα των δημοσίων τοπικών υπηρεσιών. Επομένως, το επίμαχο μέτρο μπορεί να διευκολύνει την επέκταση των εν λόγω εταιριών σε άλλες αγορές που λειτουργούν υπό συνθήκες ελευθέρου ανταγωνισμού, παράγοντας έτσι αποτελέσματα στρεβλώσεως ακόμη και σε άλλους τομείς πλην του τομέα των τοπικών δημοσίων υπηρεσιών. Συναφώς, από τον νόμο 142/90, όπως έχει ερμηνευθεί από το Corte suprema di cassazione (ιταλικό ακυρωτικό δικαστήριο), απόφαση αριθ. 4989, της 6ης Μαΐου 1995, και από το Consiglio di Stato (ιταλικό Συμβούλιο Επικρατείας), απόφαση αριθ. 4586, της 3ης Σεπτεμβρίου 2001, προκύπτει ότι οι εταιρίες του νόμου 142/90 έχουν τη δυνατότητα να αναπτύσσουν δραστηριότητα και σε άλλες περιφέρειες, τόσο στην Ιταλία όσο και στο εξωτερικό, και σε τομείς διαφορετικούς από αυτούς των δημοσίων υπηρεσιών που προβλέπει το καταστατικό τους, εκτός εάν τούτο τους απορροφά πόρους σε σημαντικό βαθμό, πράγμα το οποίο μπορεί να προκαλέσει ζημία στον οικείο οργανισμό τοπικής αυτοδιοικήσεως. Εξάλλου, από τα δημοσιευθέντα στον Τύπο άρθρα που επισυνάφθηκαν στο υπόμνημα αντικρούσεως προκύπτει ότι τουλάχιστον ορισμένες εταιρίες του νόμου 142/90 άσκησαν άλλες δραστηριότητες πλην των δραστηριοτήτων παροχής δημοσίων υπηρεσιών, τούτο δε σε περιφέρειες διαφορετικές από τον δήμο αναφοράς τους.
- 80 Ως προς την προϋπόθεση που αφορά τον επηρεασμό του διακρατικού εμπορίου, υπενθυμίζεται κατ' αρχάς ότι το γεγονός ότι οι εταιρίες του νόμου 142/90 είναι οι μόνες που ασκούν δραστηριότητα στην εγχώρια αγορά τους ή στην επικράτεια καταγωγής τους δεν είναι καθοριστικό. Συγκεκριμένα, το διακρατικό εμπόριο θίγεται από το οικείο μέτρο εφόσον μειώνονται οι πιθανότητες των εγκατεστημένων εντός άλλων κρατών μελών επιχειρήσεων να παρέχουν τις υπηρεσίες τους στην ιταλική αγορά (βλ. σκέψη 70 ανωτέρω).
- 81 Ως εκ τούτου, ορθώς η Επιτροπή διαπίστωσε με την αιτιολογική σκέψη 70 της προσβαλλομένης αποφάσεως ότι το υπό εξέταση μέτρο μπορούσε να δημιουργήσει εμπόδιο στις αλλοδαπές επιχειρήσεις που επιθυμούσαν να εγκατασταθούν στην Ιταλία ή να προσφέρουν εκεί τις υπηρεσίες τους και κατά συνέπεια επηρέαζε το ενδοκοινοτικό εμπόριο, υπό την έννοια του άρθρου 87, παράγραφος 1, ΕΚ.
- 82 Συγκεκριμένα, αφενός, το επίμαχο μέτρο προκαλεί ζημία στις αλλοδαπές επιχειρήσεις οι οποίες συμμετέχουν σε διαγωνισμούς για τη σύναψη τοπικών συμβάσεων παραχωρήσεως με σκοπό την παροχή δημοσίων υπηρεσιών στην Ιταλία, δεδομένου ότι οι υπαγόμενες στο εν λόγω σύστημα δημόσιες επιχειρήσεις μπορούν να προσφέρουν ανταγωνιστικότερες τιμές απ' ό,τι οι ανταγωνιστές τους από το ίδιο ή από άλλο κράτος μέλος οι οποίοι δεν υπάγονται στο σύστημα αυτό. Αφετέρου, το επίμαχο μέτρο καθιστά λιγότερο ελκυστική για τις επιχειρήσεις άλλων κρατών μελών

την επένδυση στον τομέα των τοπικών δημοσίων υπηρεσιών στην Ιταλία (για παράδειγμα με την ανάληψη πλειοψηφικής συμμετοχής), δεδομένου ότι οι δυνάμενες να εξαγοραστούν επιχειρήσεις δεν θα μπορούσαν να τύχουν του ευεργετήματος του υπό εξέταση μέτρου (ή θα μπορούσαν να χάσουν το σχετικό ευεργέτημα) λόγω της φύσεως των νέων μετόχων τους (βλ. αιτιολογική σκέψη 69 της προσβαλλομένης αποφάσεως).

83 Από τα ανωτέρω προκύπτει ότι η Επιτροπή δεν υπέπεσε σε σφάλμα κρίνοντας ότι εν προκειμένω πληρούνται οι προϋποθέσεις που αφορούν τον επηρεασμό του μεταξύ κρατών μελών εμπορίου και τη στρέβλωση του ανταγωνισμού.

84 Όσον αφορά την προβαλλόμενη έλλειψη αιτιολογίας της προσβαλλομένης αποφάσεως ως προς τις δύο αυτές προϋποθέσεις, υπενθυμίζεται ότι η Επιτροπή εξέθεσε επαρκώς, με τις αιτιολογικές σκέψεις 62 έως 64, 69, 73 και 74 της προσβαλλομένης αποφάσεως, τους λόγους για τους οποίους έκρινε ότι η επίμαχη ενίσχυση ήταν ικανή να νοθεύσει τον ανταγωνισμό και να επηρεάσει το μεταξύ κρατών μελών εμπόριο. Επιπλέον, όπως έχει ήδη επισημανθεί, η Επιτροπή δεν υποχρεούται να αποδείξει τα πραγματικά αποτελέσματα των ήδη χορηγηθεισών ενισχύσεων (απόφαση του Δικαστηρίου της 14ης Φεβρουαρίου 1990, C-301/87, Γαλλία κατά Επιτροπής, Συλλογή 1990, σ. I-307, σκέψη 33).

85 Όσον αφορά τη διαταγή περί ανακτήσεως, υπενθυμίζεται ότι, κατά παγία νομολογία, η κατάργηση μιας ενισχύσεως που χορηγήθηκε παράνομα, μέσω της αναζητήσεως της καθώς και των σχετικών με αυτή τόκων, αποτελεί τη λογική συνέπεια της διαπιστώσεως του ασυμβιβάστου της προς την κοινή αγορά (αποφάσεις του Δικαστηρίου «Tubemeuse», σκέψη 69 ανωτέρω, σκέψη 66, της 14ης Ιανουαρίου 1997, C-169/95, Ισπανία κατά Επιτροπής, Συλλογή 1997, σ. I-135, σκέψη 47, και της 29ης Ιουνίου 2004, C-110/02, Επιτροπή κατά Συμβουλίου, Συλλογή 2004, σ. I-6333, σκέψη 41)

86 Συναφώς, επισημαίνεται επίσης ότι η νομολογία αυτή ισχύει τόσο για τις ατομικές ενισχύσεις όσο και για τις ενισχύσεις που καταβλήθηκαν στο πλαίσιο ενός συστήματος ενισχύσεων.

87 Ωστόσο, η γενική και αφηρημένη ανάλυση ενός συστήματος ενισχύσεων δεν αποκλείει, σε μια κατ' ιδίαν περίπτωση, το χορηγηθέν βάσει του συστήματος αυτού

ποσό να μην εμπίπτει στην απαγόρευση του άρθρου 87, παράγραφος 1, ΕΚ, επί παραδείγματι, λόγω του ότι η ατομική χορήγηση ενισχύσεως εμπίπτει στους κανόνες *de minimis*. Η σκέψη αυτή εξηγεί τις επιφυλάξεις που διατυπώθηκαν με τις αιτιολογικές σκέψεις 72, 85 και 126 της προσβαλλομένης αποφάσεως.

88 Βεβαίως ο ρόλος των εθνικών αρχών περιορίζεται, οσάκις η Επιτροπή εκδίδει απόφαση κηρύσσουσα μια ενίσχυση ασυμβίβαστη προς την κοινή αγορά, στην εκτέλεση της αποφάσεως αυτής και οι εν λόγω αρχές δεν διαθέτουν κανένα περιθώριο εκτιμήσεως συναφώς (απόφαση του Δικαστηρίου της 22ας Μαρτίου 1977, 78/76, Steinicke & Weinlig, Συλλογή τόμος 1977, σ. 171, σκέψη 10). Τούτο δεν εμποδίζει τις εθνικές αρχές να λαμβάνουν υπόψη τις επιφυλάξεις αυτές κατά την εκτέλεση της εν λόγω αποφάσεως. Επομένως, αντιθέτως προς όσα ισχυρίζεται η προσφεύγουσα, η Επιτροπή διατάσσει μόνον την ανάκτηση των ενισχύσεων υπό την έννοια του άρθρου 87 ΕΚ και όχι των ποσών τα οποία, μολονότι έχουν καταβληθεί βάσει του επιμάχου συστήματος, δεν συνιστούν ενισχύσεις ή συνιστούν υφιστάμενες ενισχύσεις ή ενισχύσεις σύμφωνες με την κοινή αγορά δυνάμει κανονισμού απαλλαγής ή κανόνων *de minimis* ή ακόμη άλλης αποφάσεως της Επιτροπής. Συναφώς, υπενθυμίζεται ότι ο εθνικός δικαστής είναι αρμόδιος να ερμηνεύει τις έννοιες της ενισχύσεως και της υφισταμένης ενισχύσεως και θα είναι σε θέση να αποφανθεί επί των ενδεχομένων ιδιαίτεροτήτων της τάδε ή της δείνα περιπτώσεως εφαρμογής, ενδεχομένως υποβάλλοντας προδικαστικό ερώτημα στο Δικαστήριο.

89 Επιπλέον, το να γίνει δεκτή η άποψη της προσφεύγουσας σύμφωνα με την οποία η αφηρημένη εξέταση ενός συστήματος ενισχύσεων, χωρίς λεπτομερή εξέταση των κατ'ιδίαν περιπτώσεων εφαρμογής, δεν μπορεί να συνεπάγεται τη διαταγή ανακτήσεως ισοδυναμεί με συστηματικό αποκλεισμό της δυνατότητας ανακτήσεως των αδικαιολογήτως καταβληθεισών ενισχύσεων και, συνεπώς, καθιστά τα άρθρα 87 ΕΚ και 88 ΕΚ κενά περιεχομένου. Σε μια τέτοια περίπτωση, η Επιτροπή, η οποία είναι η μόνη αρμόδια αρχή για την εκτίμηση του αν οι ενισχύσεις συμβιβάζονται με την κοινή αγορά, θα βρισκόταν σε αδυναμία να εξετάσει τις πολυάριθμες περιπτώσεις εφαρμογής των συστημάτων ενισχύσεων.

90 Κατόπιν των ανωτέρω, ο πρώτος λόγος ακυρώσεως πρέπει να απορριφθεί.

Επί του δευτέρου λόγου ακυρώσεως, αντλούμενοι από παράβαση του άρθρου 88, παράγραφος 1, ΕΚ, του κανονισμού 659/1999 και από έλλειψη αιτιολογίας

Επιχειρήματα των διαδίκων

- 91 Στο πλαίσιο του λόγου αυτού, η προσφεύγουσα υποστηρίζει ότι, ακόμη και αν η τριετής απαλλαγή από τον φόρο εισοδήματος εταιριών πρέπει να θεωρηθεί ως κρατική ενίσχυση, πρόκειται περί υφιστάμενης ενισχύσεως και, επομένως, η Επιτροπή, με την προσβαλλομένη απόφαση, παρέβη το άρθρο 88 ΕΚ και το άρθρο 1, στοιχείο β', σημεία i και ν, του κανονισμού 659/1999. Προβάλλει επίσης έλλειψη αιτιολογίας επί του σημείου αυτού.
- 92 Πρώτον, η προσφεύγουσα θεωρεί ότι η τριετής απαλλαγή από τον φόρο εισοδήματος εταιριών, σε περίπτωση που χαρακτηριστεί ως κρατική ενίσχυση, συνιστά υφιστάμενη ενίσχυση, υπό την έννοια του άρθρου 1, στοιχείο β', σημείο ν, του κανονισμού 659/1999, διότι οι σχετικές αγορές δεν λειτουργούσαν υπό συνθήκες ελεύθερου ανταγωνισμού κατά το κρίσιμο διάστημα. Η Επιτροπή παρέλειψε να εξετάσει μήπως οι οικείοι τομείς δεν λειτουργούσαν υπό συνθήκες ελεύθερου ανταγωνισμού και να αιτιολογήσει την προσβαλλομένη απόφαση επί του σημείου αυτού.
- 93 Δεύτερον, η προσφεύγουσα επισημαίνει ότι η εκμετάλλευση, υπό καθεστώς μονοπωλίου, των υπηρεσιών δημοσίου συμφέροντος από τους δήμους και τις δημοτικές επιχειρήσεις απαλλάσσεται των φόρων από την αρχή του προηγούμενου αιώνα. Η προσφεύγουσα αναφέρεται, μεταξύ άλλων, στο *decreto presidenziale* n° 917 (*sulla*) *approvazione del testo unico delle imposte sui redditi* (προεδρικό διάταγμα 917, περί εγκρίσεως ενιαίου κειμένου περί του φόρου εισοδήματος, της 22ας Δεκεμβρίου 1986, τακτικό συμπλήρωμα στην *GURI* αριθ. 302, της 31ης Δεκεμβρίου 1986). Τονίζει το γεγονός ότι ουδέποτε η Επιτροπή έβαλε κατά της εν λόγω απαλλαγής προηγουμένως. Κατά την προσφεύγουσα, υπήρξε συνέχεια μεταξύ, αφενός, του φορολογικού καθεστώτος στο οποίο υπάγονταν οι δήμοι και οι δημοτικές επιχειρήσεις για τις δραστηριότητες εκμεταλλεύσεως τοπικών δημοσίων υπηρεσιών και, αφετέρου, της τριετούς απαλλαγής από τον φόρο εισοδήματος εταιριών για τις εταιρίες του νόμου 142/90. Συγκεκριμένα, οι δημοτικές επιχειρήσεις και οι εταιρίες του νόμου 142/90 αποτελούν κατ' ουσίαν τα ίδια νομικά πρόσωπα, αν και έχουν διαφορετική νομική μορφή. Οι εταιρίες του νόμου 142/90 διαδέχθηκαν τις δημοτικές επιχειρήσεις στα δικαιώματα και στις υποχρεώσεις τους. Ο λόγος υπάρξεως της τριετούς απαλλαγής από τον φόρο εισοδήματος εταιριών έγκειται στην έλλειψη ανταγωνισμού, η οποία αποτελούσε χαρακτηριστικό των σχετικών αγορών τόσο πριν από την έναρξη ισχύος της Συνθήκης ΕΚ όσον και κατά το διάστημα από το 1997 έως το 1999.

Επομένως, έχει μικρή σημασία η νομική μορφή των επιχειρήσεων που έχουν επιφορτισθεί με την παροχή των δημοσίων υπηρεσιών. Εξάλλου, οι μεταρρυθμίσεις του Ιταλού νομοθέτη κατά τη δεκαετία του '90 δεν τροποποίησαν τίποτε άλλο πλην της νομικής μορφής και της μεταχειρίσεως των εν λόγω επιχειρηματιών. Επρόκειτο περί ενός συνήθους νομοθετήματος, ικανού να διευκολύνει τη μετάβαση σε καθεστώς ελεύθερου ανταγωνισμού στους οικείους τομείς. Η Επιτροπή δεν εξηγεί, με την προσβαλλομένη απόφαση, τον λόγο για τον οποίο η αρχή της συνέχειας, η οποία εφαρμόζεται με την αιτιολογική σκέψη 78 της εν λόγω αποφάσεως, δεν έχει εφαρμογή για τον χαρακτηρισμό της τριετούς απαλλαγής από τον φόρο εισοδήματος εταιριών ως υφιστάμενης ενισχύσεως.

94 Εν προκειμένω, πληρούνται οι προϋποθέσεις που τέθηκαν με την απόφαση του Δικαστηρίου της 9ης Αυγούστου 1994, C-44/93, *Namur-Les assurances du crédit* (Συλλογή 1994, σ. I-3829, στο εξής: απόφαση *Namur*, σκέψη 13), προκειμένου μια ενίσχυση να θεωρείται ως υφιστάμενη. Συγκεκριμένα, το υπό εξέταση πεδίο δραστηριότητας και το υπό εξέταση πλεονέκτημα παρέμειναν τα ίδια. Επιπλέον, οι εταιρίες του νόμου 142/90 δεν είναι ελεύθερες να αναπτύσσουν δραστηριότητα στην αγορά, αναζητώντας καλύτερες εμπορικές ευκαιρίες, έχουν ως σκοπό την παροχή δημοσίων υπηρεσιών και έχουν στενή σχέση με τον δήμο αναφοράς, υπό την έννοια ότι τους απαγορευόταν να αναπτύσσουν δραστηριότητα πέραν της περιφέρειας του δήμου (αποφάσεις του *Consiglio di Stato* αριθ. 243, της 10ης Μαρτίου 1997, και του *Corte suprema di cassazione* αριθ. 4989, της 6ης Μαΐου 1995).

95 Ακόμη και αν θεωρηθεί ότι οι προϋποθέσεις που θέτει η προπαρατεθείσα στη σκέψη 94 απόφαση *Namur* δεν πληρούνται, η προσβαλλομένη απόφαση πάσχει από σφάλμα ως προς τον χαρακτηρισμό της τριετούς απαλλαγής από τον φόρο εισοδήματος εταιριών ως νέας ενισχύσεως. Συγκεκριμένα, τα κριτήρια που θέτει η προπαρατεθείσα στη σκέψη 94 απόφαση *Namur*, πρέπει να εφαρμοσθούν εν προκειμένω υπό το πρίσμα του διαφορετικού νομικού πλαισίου το οποίο έχει εφαρμογή και του ότι οι συγκεκριμένοι τομείς τους οποίους αφορά η υπόθεση δεν λειτουργούν υπό συνθήκες ελεύθερου ανταγωνισμού.

96 Η Επιτροπή, αναφερόμενη στις αιτιολογικές σκέψεις 86 έως 91 της προσβαλλομένης αποφάσεως, θεωρεί ότι ο υπό κρίση λόγος ακυρώσεως πρέπει να απορριφθεί.

Εκτίμηση του Πρωτοδικείου

- 97 Με την προπαρατεθείσα στη σκέψη 94 απόφασή του *Namur* (σκέψη 13), το Δικαστήριο έκρινε ότι τόσο από το περιεχόμενο όσο και από τον σκοπό του άρθρου 88 ΕΚ προκύπτει ότι πρέπει να θεωρηθούν ως υφιστάμενες, κατά την έννοια της παραγράφου 1 του άρθρου αυτού, όσες ενισχύσεις προϋπήρχαν της ημερομηνίας ενάρξεως της Συνθήκης ΕΚ και όσες τέθηκαν νομοτύπως σε εφαρμογή υπό τις συνθήκες που προβλέπονται στο άρθρο 88, παράγραφος 3, ΕΚ, περιλαμβανομένων εκείνων που προέκυψαν από την εκ μέρους του Δικαστηρίου ερμηνεία του άρθρου αυτού, με την απόφαση της 11ης Δεκεμβρίου 1973, 120/73, *Lorenz* (Συλλογή τόμος 1972-1973, σ. 815, σκέψεις 4 έως 6), ενώ πρέπει να θεωρηθούν ως νέες ενισχύσεις, για τις οποίες υφίσταται η προβλεπόμενη σ' αυτή την τελευταία διάταξη υποχρέωση κοινοποίησης, τα μέτρα τα οποία αποσκοπούν στη θέσπιση ή στην τροποποίηση ενισχύσεων, οι δε τροποποιήσεις μπορούν να αφορούν είτε υφιστάμενες ενισχύσεις είτε αρχικά σχέδια κοινοποιηθέντα στην Επιτροπή.
- 98 Όσον αφορά τις υφιστάμενες ενισχύσεις, το άρθρο 1, στοιχείο β', του κανονισμού 659/1999 περιέλαβε και καθιέρωσε τους κανόνες που διατύπωσε η νομολογία.
- 99 Κατά τη διάταξη αυτή, συνιστά υφιστάμενη ενίσχυση:
- i) κάθε ενίσχυση η οποία προϋφίστατο της ενάρξεως ισχύος της Συνθήκης ΕΚ στο οικείο κράτος μέλος
 - ii) κάθε εγκεκριμένη ενίσχυση, δηλαδή τα συστήματα ενισχύσεων και οι ατομικές ενισχύσεις που έχουν εγκριθεί από την Επιτροπή ή από το Συμβούλιο
 - iii) κάθε ενίσχυση που θεωρείται ότι έχει εγκριθεί λόγω του ότι η Επιτροπή δεν έλαβε απόφαση εντός προθεσμίας δύο μηνών η οποία κατ' αρχήν αρχίζει να τρέχει την

επομένη της ημέρας παραλαβής της πλήρους κοινοποίησης και την οποία η Επιτροπή διαθέτει προκειμένου να πραγματοποιήσει προκαταρκτική εξέταση

- iv) κάθε ενίσχυση ως προς την οποία παρήλθε η δεκαετής προθεσμία παραγραφής όσον αφορά την ανάκτηση

- v) κάθε ενίσχυση που θεωρείται ως υφιστάμενη ενίσχυση εφόσον μπορεί να αποδειχθεί ότι όταν τέθηκε σε ισχύ δεν αποτελούσε ενίσχυση, αλλά στη συνέχεια κατέστη ενίσχυση λόγω της εξέλιξης της κοινής αγοράς και χωρίς να μεταβληθεί από το κράτος μέλος. Όταν ορισμένα μέτρα μετατρέπονται σε ενισχύσεις λόγω της ελευθέρωσης μιας δραστηριότητας από την κοινοτική νομοθεσία, τα μέτρα αυτά δεν θεωρούνται ως υφιστάμενη ενίσχυση μετά την ταχθείσα ημερομηνία ελευθέρωσης.

¹⁰⁰ Περαιτέρω, δυνάμει του άρθρου 1, στοιχείο γ', του εν λόγω κανονισμού, κάθε τροποποίηση υφιστάμενης ενισχύσεως πρέπει να θεωρείται ως νέα ενίσχυση.

¹⁰¹ Κατ' ουσίαν, τα μέτρα που αποσκοπούν στη θέσπιση ενισχύσεων ή στην τροποποίηση υφισταμένων ενισχύσεων συνιστούν νέες ενισχύσεις. Ειδικότερα, εφόσον η τροποποίηση επηρεάζει την ίδια την ουσία του αρχικού συστήματος, μεταβάλλεται το σύστημα αυτό σε νέο σύστημα ενισχύσεων. Όμως, δεν μπορεί να γίνει λόγος για τέτοια ουσιώδη τροποποίηση όταν το νέο στοιχείο μπορεί σαφώς να αποσπαστεί από το αρχικό σύστημα (απόφαση του Πρωτοδικείου της 30ής Απριλίου 2002, T-195/01 και T-207/01, Government of Gibraltar Συλλογή 2002, σ. II-2309, σκέψεις 109 έως 111).

¹⁰² Εν προκειμένω, δεν αμφισβητείται ότι η απαλλαγή δεν εμπίπτει στη δεύτερη, στην τρίτη ή στην τέταρτη από τις περιπτώσεις του άρθρου 1, στοιχείο β', του κανονισμού 659/1999 που επιτρέπουν να θεωρηθεί ένα μέτρο ενισχύσεως ως υφιστάμενη ενίσχυση. Επιπλέον, δεν έγινε επίκληση των περιπτώσεων αυτών από την προσφεύγουσα.

- 103 Ως προς την πρώτη από τις καταστάσεις τις οποίες αφορά το άρθρο 1, στοιχείο β', του κανονισμού 659/1999, διαπιστώνεται κατ' αρχάς ότι η τριετής απαλλαγή από τον φόρο εισοδήματος εταιριών θεσπίστηκε με το νομοθετικό διάταγμα 331/93 και με τον νόμο 549/95. Το 1990, ενώ με τον νόμο 142/90 θεσπίστηκε μεταρρύθμιση των νομίμων οργανωτικών μέσων που είχαν στη διάθεσή τους οι δήμοι για τη διαχείριση των τοπικών δημοσίων υπηρεσιών, μεταξύ των οποίων η δυνατότητα συστάσεως εταιριών περιορισμένης ευθύνης με κατά πλειοψηφία συμμετοχή του Δημοσίου, καμία απαλλαγή από τον φόρο εισοδήματος δεν προβλέφθηκε για τις εταιρίες αυτές.
- 104 Συγκεκριμένα, κάθε εταιρία του νόμου 142/90, συσταθείσα μεταξύ του 1990 και της έναρξεως ισχύος, στις 30 Αυγούστου 1993, του άρθρου 66 του νομοθετικού διατάγματος 331/93, υπέκειτο στον φόρο εισοδήματος.
- 105 Κατά συνέπεια, όπως ορθώς ισχυρίστηκε η Επιτροπή με την αιτιολογική σκέψη 91 της προσβαλλομένης αποφάσεως, προκειμένου το φορολογικό καθεστώς που έχει εφαρμογή στους οργανισμούς τοπικής αυτοδιοικήσεως να καταλάβει τις εταιρίες του νόμου 142/90, ο Ιταλός νομοθέτης έπρεπε να θεσπίσει νέα νομοθεσία πολλές δεκαετίες μετά την έναρξη ισχύος της Συνθήκης ΕΚ.
- 106 Επιπλέον, ακόμη και αν γίνει δεκτό ότι η απαλλαγή από τους φόρους για τις δημοτικές επιχειρήσεις θεσπίστηκε μετά την έναρξη ισχύος της Συνθήκης ΕΚ και ότι παρέμεινε σε ισχύ μέχρι το 1995, γεγονός παραμένει ότι οι εταιρίες του νόμου 142/90 διαφέρουν ουσιωδώς από τις δημοτικές επιχειρήσεις. Η επέκταση των φορολογικών πλεονεκτημάτων που ισχύουν για τις δημοτικές και τις ειδικές επιχειρήσεις σε μια νέα κατηγορία δικαιούχων, όπως είναι οι εταιρίες του νόμου 142/90, συνιστά τροποποίηση που μπορεί να διαχωρισθεί από το αρχικό καθεστώς. Συγκεκριμένα, όπως επισημαίνεται με την απόφαση του Consiglio di Stato αριθ. 4586, της 3ης Σεπτεμβρίου 2001, υπάρχουν νομικές διαφορές μεταξύ των εταιριών του νόμου 142/90 και των δημοτικών επιχειρήσεων λόγω του ότι, μεταξύ άλλων, οι μεν δεν υπόκεινται στο αυστηρό εδαφικό όριο που επιβάλλεται στις δε και ότι τα πεδία δραστηριότητας των μεν είναι πολύ πιο εκτεταμένα. Έτσι, όπως έχει υπογραμμισθεί στη σκέψη 79 ανωτέρω, οι εταιρίες του νόμου 142/90 έχουν τη δυνατότητα να δρουν εκτός της περιφέρειας αναφοράς τους τόσο στην Ιταλία όσο και στο εξωτερικό, και σε τομείς διαφορετικούς από αυτούς της δημόσιας υπηρεσίας που προβλέπει το καταστατικό τους, εκτός εάν τούτο τους απορροφά σε σημαντικό βαθμό πόρους και μέσα, πράγμα το οποίο μπορεί να προκαλέσει ζημία στον οικείο οργανισμό τοπικής αυτοδιοικήσεως.

- 107 Κατά συνέπεια, όπως εξηγεί η Επιτροπή με την αιτιολογική σκέψη 92 της προσβαλλομένης αποφάσεως, ακόμη και αν οι εταιρίες του νόμου 142/90 διαδέχθηκαν τις δημοτικές επιχειρήσεις στα δικαιώματα και στις υποχρεώσεις τους, η νομοθεσία που καθορίζει το ουσιαστικό και το γεωγραφικό πεδίο δραστηριότητάς τους έχει μεταβληθεί ουσιωδώς.
- 108 Επομένως, επιβάλλεται το συμπέρασμα ότι η τριετής απαλλαγή από τον φόρο εισοδήματος εταιριών που θεσπίζουν οι συνδυασμένες διατάξεις του άρθρου 3, παράγραφος 70, του νόμου 549/95 και του άρθρου 66, παράγραφος 14, του νομοθετικού διατάγματος 331/93 δεν εμπίπτει στο άρθρο 1, στοιχείο β', σημείο i, του κανονισμού 659/1999.
- 109 Όσον αφορά το δεύτερο επιχείρημα της προσφεύγουσας, στηριζόμενο στο άρθρο 1, στοιχείο β', σημείο ν, του κανονισμού 659/1999 το οποίο προβλέπει ότι ένα μέτρο που δεν συνιστά ενίσχυση κατά τον χρόνο εφαρμογής του, αλλά κατέστη στη συνέχεια ενίσχυση λόγω της εξελίξεως της κοινής αγοράς και χωρίς να μεταβληθεί από το κράτος μέλος, συνιστά υφιστάμενη ενίσχυση, αρκεί η διαπίστωση ότι, όπως εξηγεί η Επιτροπή με τις αιτιολογικές σκέψεις 83 έως 85 της προσβαλλομένης αποφάσεως, το επίμαχο μέτρο θεσπίσθηκε σε χρόνο κατά τον οποίο οι αγορές λειτουργούσαν, εν πάση περιπτώσει, αν και πιθανότατα σε διαφορετικούς βαθμούς, υπό συνθήκες ελεύθερου ανταγωνισμού. Επομένως, πρέπει να θεωρηθεί ότι η τριετής απαλλαγή από τον φόρο εισοδήματος εταιριών δεν εμπίπτει στο άρθρο 1, στοιχείο β', σημείο ν, του κανονισμού 659/1999.
- 110 Επομένως, δεν μπορεί να συναχθεί ότι υπάρχει έλλειψη αιτιολογίας. Το γεγονός ότι υπήρχε κάποιος ανταγωνισμός στους τομείς εντός των οποίων αναπτύσσουν δραστηριότητα οι εταιρίες του νόμου 142/90 ήταν ο λόγος για τον οποίο η Επιτροπή απέρριψε το επιχείρημα ότι το επίμαχο μέτρο έπρεπε να θεωρηθεί ως υφιστάμενη ενίσχυση (αιτιολογικές σκέψεις 82 έως 85 της προσβαλλομένης αποφάσεως).
- 111 Επομένως, ο δεύτερος λόγος ακυρώσεως πρέπει να απορριφθεί.

Επί του τρίτου λόγου ακυρώσεως, αντλούμενου από παράβαση του άρθρου 87, παράγραφος 3, στοιχείο γ', ΕΚ

Επιχειρήματα των διαδίκων

- 112 Η προσφεύγουσα υποστηρίζει ότι η Επιτροπή υπέπεσε σε σφάλμα, καθόσον απέκλεισε το ενδεχόμενο να αποτελεί η τριετής απαλλαγή από τον φόρο εισοδήματος εταιριών κρατική ενίσχυση συμβατή προς την κοινή αγορά, δυνάμει του άρθρου 87, παράγραφος 3, στοιχείο γ', ΕΚ.
- 113 Κατά την προσφεύγουσα, η συμβατότητα της τριετούς απαλλαγής προς την κοινή αγορά βάσει της διατάξεως αυτής απορρέει από το ότι το μέτρο αυτό κατέστησε δυνατή την αναδιάρθρωση των δημοτικών επιχειρήσεων και τη μετάβαση σε μια αγορά λειτουργούσα υπό συνθήκες ανταγωνισμού και παρέσχε στις επιχειρήσεις αυτές τη δυνατότητα να γνωρίσουν σταδιακά τους μηχανισμούς που διέπουν το ιδιωτικό δίκαιο. Η Επιτροπή δεν έλαβε υπόψη της τις περιστάσεις αυτές.
- 114 Η Επιτροπή, αναφερόμενη στις αιτιολογικές σκέψεις 97 επ. της προσβαλλομένης αποφάσεως, αμφισβητεί το βάσιμο των ισχυρισμών της προσφεύγουσας.

Εκτίμηση του Πρωτοδικείου

- 115 Υπενθυμίζεται κατ' αρχάς ότι η Επιτροπή διαθέτει ευρεία εξουσία εκτιμήσεως στον τομέα του άρθρου 87, παράγραφος 3, ΕΚ (απόφαση του Δικαστηρίου της 24ης Φεβρουαρίου 1987, 310/85, Deufil κατά Επιτροπής, Συλλογή 1987, σ. 901, σκέψη 18). Συνεπώς, ο ασκούμενος από τον κοινοτικό δικαστή έλεγχος πρέπει να περιορίζεται στην εξακρίβωση της τηρήσεως των κανόνων διαδικασίας και της υποχρεώσεως αιτιολογήσεως, καθώς και του υποστατού των πραγματικών περιστάσεων, της ελλείψεως προδήλου σφάλματος εκτιμήσεως και καταχρήσεως εξουσίας.

- 116 Περαιτέρω, κατά παγία νομολογία, για να κριθούν σύμφωνες με την κοινή αγορά βάσει του άρθρου 87, παράγραφος 3, στοιχείο γ', ΕΚ οι ενισχύσεις σε προβληματικές επιχειρήσεις πρέπει να συνδέονται με συνεπές πρόγραμμα αναδιαρθρώσεως που πρέπει να υποβληθεί στην Επιτροπή με όλες τις αναγκαίες διευκρινίσεις (απόφαση του Δικαστηρίου της 22ας Μαρτίου 2001, C-17/99, Γαλλία κατά Επιτροπής, Συλλογή 2001, σ. I-2481, σκέψη 45).
- 117 Εν προκειμένω, από τη δικογραφία προκύπτει σαφώς ότι οι απαιτούμενες προϋποθέσεις προκειμένου η τριετής απαλλαγή από τον φόρο εισοδήματος εταιριών να υπόκειται στην παρέκκλιση του άρθρου 87, παράγραφος 3, στοιχείο γ', ΕΚ δεν πληρούνταν. Η τριετής απαλλαγή από τον φόρο εισοδήματος εταιριών δεν σκοπούσε στην αποκατάσταση της αποδοτικότητας των δικαιούχων και δεν προοριζόταν μόνο για τις προβληματικές επιχειρήσεις. Επιπλέον, δεν υποβλήθηκε κανένα σχέδιο αναδιαρθρώσεως ούτε κανένα μέτρο που σκοπεύει στην αποκατάσταση των στρεβλώσεων του ανταγωνισμού που είναι εγγενείς στη χορήγηση των εν λόγω ενισχύσεων (αιτιολογικές σκέψεις 97 επ. της προσβαλλομένης αποφάσεως).
- 118 Όσον αφορά το επιχείρημα κατά το οποίο το επίμαχο μέτρο διευκόλυne τη μετάβαση από μια οικονομία μονοπωλιακής αγοράς προς την οικονομία μιας αγοράς που λειτουργεί υπό συνθήκες ελεύθερου ανταγωνισμού, αρκεί η επισήμανση ότι, όπως ορθώς ισχυρίστηκε η Επιτροπή, η τριετής απαλλαγή από τον φόρο εισοδήματος εταιριών δεν μπορούσε να ευνοήσει την ελευθέρωση του ανταγωνισμού στις σχετικές αγορές, δεδομένου ότι ορισμένος βαθμός ανταγωνισμού υφίστατο ήδη στην πλειονότητα των περιπτώσεων, κατά το στάδιο της επιλογής της επιχειρήσεως που θα παρείχε την υπηρεσία, αλλά και διότι η εν λόγω απαλλαγή νόθευσε τον ανταγωνισμό ενισχύοντας τη θέση ορισμένων επιχειρηματιών.
- 119 Επομένως, ο τρίτος λόγος ακυρώσεως πρέπει να απορριφθεί.

Επί του τετάρτου λόγου ακυρώσεως, αντλούμενου από παράβαση του άρθρου 86, παράγραφος 2, ΕΚ, από παραβίαση των αρχών της προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης και της ασφαλείας δικαίου καθώς και από έλλειψη αιτιολογίας

Επιχειρήματα των διαδίκων

- 120 Στο πλαίσιο του λόγου αυτού, η προσφεύγουσα ισχυρίζεται κατ' ουσίαν ότι η Επιτροπή, με την προσβαλλομένη απόφαση, υπέπεσε σε σφάλμα καθόσον, όταν εξέτασε αν το άρθρο 86, παράγραφος 2, ΕΚ είχε εφαρμογή εν προκειμένω, δεν έλαβε αρκούντως υπόψη της το άρθρο 16 ΕΚ, το οποίο θεσπίστηκε με τη Συνθήκη του Άμστερνταμ. Το άρθρο 86, παράγραφος 2, ΕΚ πρέπει ωσαύτως να ερμηνευθεί υπό το πρίσμα του άρθρου III-122 της Συνθήκης για τη θέσπιση Συντάγματος της Ευρώπης. Δεδομένου ότι επρόκειτο για ειδικό τομέα, η Επιτροπή δεν μπορούσε να εφαρμόσει τους γενικούς κανόνες και τα γενικά κριτήρια. Επιπλέον, κατά την έκδοση της προσβαλλομένης αποφάσεως, δεν ήταν σαφές, κατά την προσφεύγουσα, ότι οι κανόνες για τις υπηρεσίες κοινής ωφελείας (ΕΕ 2001, C 17, σ. 4) είχαν εφαρμογή στον τομέα των δημοσίων υπηρεσιών. Η Επιτροπή παρέβλεψε το γεγονός αυτό. Εξάλλου, από αυτή την ανασφάλεια δικαίου απορρέει παραβίαση των αρχών της προστασίας της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης και της ασφαλείας δικαίου. Η προσφεύγουσα προβάλλει επίσης έλλειψη αιτιολογίας επί του σημείου αυτού.
- 121 Η Επιτροπή παρατηρεί ότι η καταβολή ενισχύσεως μπορεί, δυνάμει του άρθρου 86, παράγραφος 2, ΕΚ, να μην εμπίπτει στην απαγόρευση του άρθρου 87 ΕΚ, υπό την προϋπόθεση, μεταξύ άλλων, ότι η εν λόγω ενίσχυση καθιστά δυνατή την εκτέλεση ορισμένης αποστολής η οποία συνίσταται στην παροχή δημόσιας υπηρεσίας και η οποία ορίστηκε και ανατέθηκε με πράξη δημόσιας εξουσίας και ότι το χορηγηθέν πλεονέκτημα αντισταθμίζει αυστηρώς τις επιπλέον δαπάνες που συνεπάγεται η αποστολή γενικού οικονομικού συμφέροντος. Η προσφεύγουσα δεν απέδειξε ότι τούτο συνέβαινε ως προς το επίμαχο μέτρο.

Εκτίμηση του Πρωτοδικείου

- 122 Κατ' αρχάς, επιβάλλεται να υπογραμμισθεί ότι επίμαχο εν προκειμένω είναι ένα σύστημα ενισχύσεων. Για τον λόγο αυτόν, πρέπει να αποδειχθεί ότι το σύστημα αυτό πληροί όλες τις προϋποθέσεις είτε προκειμένου να είναι δυνατό να αποφευχθεί ο χαρακτηρισμός του ως κρατικής ενισχύσεως, υπό την έννοια του άρθρου 87, παράγραφος 1, ΕΚ, είτε προκειμένου να είναι δυνατόν αυτό να τύχει της παρεκκλίσεως του άρθρου 86, παράγραφος 2, ΕΚ.
- 123 Συναφώς, υπενθυμίζεται ότι μια κρατική παρέμβαση η οποία συνιστά αντιστάθμιση που αντιπροσωπεύει την αντιπαροχή για τις υπηρεσίες που παρέχουν οι λήπτριες επιχειρήσεις προς εκπλήρωση υποχρεώσεων δημόσιας υπηρεσίας, οπότε οι επιχειρήσεις αυτές δεν τυγχάνουν, στην πραγματικότητα, χρηματοοικονομικού πλεονεκτήματος και, συνεπώς, η παρέμβαση αυτή δεν έχει ως αποτέλεσμα να περιέρχονται οι επιχειρήσεις αυτές σε ευνοϊκότερη από πλευράς ανταγωνισμού θέση σε σχέση με τις ανταγωνιστριές τους επιχειρήσεις, δεν συνιστά, κατ' αρχήν, κρατική ενίσχυση, υπό την έννοια του άρθρου 87, παράγραφος 1, ΕΚ (βλ., υπό την έννοια αυτή, απόφαση Altmark, σκέψη 64 ανωτέρω, σκέψη 87).
- 124 Ωστόσο, προκειμένου να είναι δυνατό μια τέτοια αντιστάθμιση να μη χαρακτηρισθεί ως κρατική ενίσχυση, πρέπει να πληρούνται σωρευτικώς ορισμένες προϋποθέσεις. Μεταξύ αυτών περιλαμβάνεται η προϋπόθεση ότι η λήπτρια επιχείρηση πρέπει να είναι πράγματι επιφορτισμένη με την εκπλήρωση υποχρεώσεων δημόσιας υπηρεσίας, υποχρεώσεων οι οποίες πρέπει να είναι σαφώς καθορισμένες (απόφαση Altmark, σκέψη 64 ανωτέρω, σκέψη 89), και η προϋπόθεση η αντιστάθμιση να μην υπερβαίνει το μέτρο του αναγκαίου για την κάλυψη του συνόλου ή μέρους των δαπανών που πραγματοποιούνται για την εκπλήρωση των υποχρεώσεων δημόσιας υπηρεσίας, λαμβανομένων υπόψη των σχετικών εσόδων και ενός ευλόγου κέρδους για την εκπλήρωση των υποχρεώσεων αυτών (απόφαση Altmark, σκέψη 64 ανωτέρω, σκέψη 92).
- 125 Επισημαίνεται ότι η έκδοση της προσβαλλομένης αποφάσεως προηγείται χρονικώς της εκδόσεως της προπαρατεθείσας στη σκέψη 64 αποφάσεως Altmark. Ωστόσο, τα κριτήρια που διατυπώνονται στην απόφαση αυτή, τα οποία απορρέουν από την ερμηνεία του άρθρου 87, παράγραφος 1, ΕΚ, έχουν πλήρη εφαρμογή στην πραγματική και νομική κατάσταση της υπό κρίση υποθέσεως, όπως αυτή τέθηκε υπόψη της Επιτροπής όταν εξέδωσε την προσβαλλομένη απόφαση (βλ., υπό την έννοια αυτή, απόφαση του Πρωτοδικείου της 12ης Φεβρουαρίου 2008, T-289/03, BUPA κ.λπ. κατά Επιτροπής, Συλλογή 2008, σ. II-81, σκέψη 158).

- 126 Η πρώτη προϋπόθεση που τίθεται με την απόφαση Altmark, σκέψη 64 ανωτέρω, κατά την οποία η λήπτρια επιχείρηση πρέπει να έχει πράγματι επιφορτισθεί με την εκπλήρωση υποχρεώσεων δημόσιας υπηρεσίας, έχει επίσης εφαρμογή στην περίπτωση που έχει γίνει επίκληση της παρεκκλίσεως του άρθρου 86, παράγραφος 2, ΕΚ.
- 127 Σε αμφότερες τις περιπτώσεις, ένα μέτρο πρέπει, εν πάση περιπτώσει, να ανταποκρίνεται, αφενός, στις αρχές του ορισμού και της αναθέσεως της δημόσιας υπηρεσίας και, αφετέρου, στην αρχή της αναλογικότητας (βλ., υπό την έννοια αυτή, απόφαση BUPA κ.λπ. κατά Επιτροπής, σκέψη 125 ανωτέρω, σκέψη 160).
- 128 Συναφώς, διαπιστώνεται ότι η προσφεύγουσα δεν παρέσχε καμία διευκρίνιση όσον αφορά τις προϋποθέσεις εφαρμογής του άρθρου 86, παράγραφος 2, ΕΚ. Σημειωτέον συναφώς ότι η προσβαλλομένη απόφαση εξηγεί εμπεριστατωμένα, με τις αιτιολογικές σκέψεις 108 έως 120, γιατί η επίμαχη ενίσχυση δεν πληροί τις προϋποθέσεις εφαρμογής του εν λόγω άρθρου. Συγκεκριμένα, η προσφεύγουσα δεν κατέβαλε την προσπάθεια να επιχειρήσει να αντικρούσει τη διαπίστωση αυτή. Επιπλέον, το γεγονός ότι η προσφεύγουσα επικαλέστηκε επί του σημείου αυτού το άρθρο 16 ΕΚ και το άρθρο III-122 της Συνθήκης για τη θέσπιση Συντάγματος της Ευρώπης είναι αλυσιτελές, δεδομένου ότι η εν λόγω συνθήκη υπογράφηκε μετά την έκδοση της προσβαλλομένης αποφάσεως, ότι δεν τέθηκε σε ισχύ και ότι, επιπλέον, αντικαταστάθηκε από τη Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση και τη Συνθήκη για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΕΕ 2008, C 115, σ. 1). Εξάλλου, το άρθρο 16 ΕΚ ουδόλως συνεπάγεται «εν λευκώ εξουσιοδότηση» για τη χορήγηση οποιασδήποτε ενισχύσεως σε επιχείρηση παροχής δημόσιας υπηρεσίας. Όσον αφορά την ανακοίνωση της Επιτροπής για τις υπηρεσίες κοινής ωφελείας στην Ευρώπη (ΕΕ 2001, C 17, σ. 4), πρέπει να θεωρηθεί ότι η ανακοίνωση αυτή είχε ερμηνευτικό και όχι διαπλαστικό χαρακτήρα και ότι τα κριτήρια που εφάρμοσε η Επιτροπή είναι αυτά τα οποία μπορούν να συναχθούν από τη Συνθήκη και από τη νομολογία, οπότε ο ισχυρισμός περί παραβιάσεως των αρχών της δικαιολογημένης εμπιστοσύνης και της ασφαλείας δικαίου πρέπει να απορριφθεί.
- 129 Εν πάση περιπτώσει, λαμβανομένης υπόψη της διαρθρώσεως του επιμάχου συστήματος ενισχύσεων, ο νόμος 142/90 δεν μπορεί να χαρακτηριστεί ως πράξη δημόσιας εξουσίας, αφορώσα τη θέσπιση και τον ορισμό ενός ειδικού μέτρου συνισταμένου στην παροχή τοπικών δημοσίων υπηρεσιών στο πλαίσιο της τηρήσεως συγκεκριμένων υποχρεώσεων. Επιπλέον, ο νόμος αυτός δεν ορίζει, με ακρίβεια και σαφήνεια, τις επίμαχες υποχρεώσεις παροχής δημόσιας υπηρεσίας.

130 Ως εκ τούτου, συνάγεται ότι δεν πληρούται η προϋπόθεση που αφορά τις αρχές του ορισμού και της αναθέσεως των αποστολών που συνίστανται στην παροχή δημόσιας υπηρεσίας.

131 Κατά συνέπεια, ο τέταρτος λόγος ακυρώσεως δεν μπορεί να γίνει δεκτός.

Επί του πέμπτου λόγου ακυρώσεως, αντλούμενου από παράβαση του άρθρου 43 ΕΚ και από έλλειψη αιτιολογίας

Επιχειρήματα των διαδίκων

132 Η προσφεύγουσα θεωρεί ότι η Επιτροπή υπέπεσε σε νομικό σφάλμα ισχυριζόμενη, με τις αιτιολογικές σκέψεις 121 και 122 της προσβαλλομένης αποφάσεως, ότι η τριετής απαλλαγή από τον φόρο εισοδήματος εταιριών θεσπίστηκε κατά παράβαση του άρθρου 43 ΕΚ. Συγκεκριμένα, αφενός, το εν λόγω μέτρο δεν επηρεάζει το δικαίωμα εγκαταστάσεως, το οποίο εγγυάται η διάταξη αυτή. Αφετέρου, δεν εισάγει δυσμενή διάκριση λόγω ιθαγενείας. Προβάλλει επίσης έλλειψη αιτιολογίας επί του σημείου αυτού.

133 Η Επιτροπή αμφισβητεί το βάσιμο των επιχειρημάτων των προσφεύγουσας.

Εκτίμηση του Πρωτοδικείου

134 Υπενθυμίζεται κατ' αρχάς ότι ο πρώτος και ο τρίτος λόγος ακυρώσεως απορρίφθηκαν, καθόσον η τριετής απαλλαγή από τον φόρο εισοδήματος εταιριών συνιστά ενίσχυση και δεν πληρούνται οι απαιτούμενες προϋποθέσεις προκειμένου να υπαχθεί στην

παρέκκλιση του άρθρου 87, παράγραφος 3, ΕΚ. Ως εκ τούτου, η κήρυξη της τριετούς απαλλαγής από τον φόρο εισοδήματος εταιριών ως ασυμβίβαστης προς την κοινή αγορά λόγω της παραβάσεως άλλων διατάξεων της Συνθήκης ΕΚ αφορά μια επικουρική αιτιολογία της προσβαλλομένης αποφάσεως. Κατά συνέπεια, ο πέμπτος λόγος ακυρώσεως είναι αλυσιτελής.

¹³⁵ Από όλα τα ανωτέρω συνάγεται ότι ο πέμπτος λόγος ακυρώσεως πρέπει επίσης να απορριφθεί.

¹³⁶ Κατόπιν όλων των ανωτέρω σκέψεων, η προσφυγή πρέπει να απορριφθεί.

Επί των δικαστικών εξόδων

¹³⁷ Κατά το άρθρο 87, παράγραφος 2, του Κανονισμού Διαδικασίας, ο ηττηθείς διάδικος καταδικάζεται στα έξοδα, εφόσον υπήρχε σχετικό αίτημα του νικήσαντος διαδίκου. Δεδομένου ότι η προσφεύγουσα ηττήθηκε, πρέπει να καταδικαστεί στα δικαστικά έξοδα, σύμφωνα με το αίτημα της Επιτροπής.

Για τους λόγους αυτούς,

ΤΟ ΠΡΩΤΟΔΙΚΕΙΟ (όγδοο πενταμελές τμήμα)

αποφασίζει:

- 1) **Απορρίπτει την προσφυγή.**
- 2) **Η ASM Brescia SpA φέρει τα δικαστικά έξοδά της και τα έξοδα της Επιτροπής.**

Martins Ribeiro

Šnábý

Παπασάββας

Wahl

Dittrich

Δημοσιεύθηκε σε δημόσια συνεδρίαση στο Λουξεμβούργο στις 11 Ιουνίου 2009.

(υπογραφές)